Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 27 ИЮНЬ, 1987 ШУ. ★ № 77 (7423). ★ Мах 3 кеп.

СЕЛХАНИ САМАРДИЙНАХЬИ МОСКВЕ БОЛХ БЕШ ХИЛАР КПСС ЦК АРГIАНАРА ПЛЕНУМ. ЦИГА ЙИЙЦАР «ЭКОНОМИКАНА ДОАЛ ДАРА ОВЛАНГАРА ПЕРЕСТРОЙКА ЕЧАРА ПАРТЕ ДЕКХАРЕХ» КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА М. С. ГОРБАЧЕВА ЯЬ ДОКЛАД.

ДИЙЦАЧА ДЕШАХ ПЛЕНУМО СОЦАМ ТIАИЙЦАР.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРОС ХЬАЧУЕННА «ЭКОНОМИКАНА ДОАЛ ДЕЧА ОВЛАНГАРА ПЕРЕСТРОЙКА ЯРА КЕРТТЕРА ПОЛОЖЕНЕШ» ЧIОАГIЙИР ПЛЕНУМО.

ПЛЕНУМЕ РЕШЕНИ ТIАИЙЦАЙ КПСС XIX ЕРРИГСОЮЗНИ КОНФЕРЕНЦИ 1988 ШЕРА 28 ИЮНЕ г. МОСКВЕ СЪЕЗДИЙ КРЕМЛЕВСКИ ДВОРЕЦЕ ГУЛЪЕ.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1987 шера 25 июне болх дIаболабаьб КПСС Центральни Комитета аргIанарча Пленумо. Пленуме дувца оттадаьд «Экономикана доал дара овлангара перестройка ечара парте декхарех» дола дош. Цу дешах доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленуме дакъа лоацарий йиш хилар новкъоста М. С. Горбачева доклада тезисаш, хIаьта иштта халкъа боахама доал деча перестройка яра дешай хьакъехьа къахьегамхоша ахийтача письмой обзор хьалххагIа йовза.

ДокладагIа йолча пренешка заседане къамаьлаш дир: нн. В. В. Щербицке — Украина Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. И. Воротникова — РСФСР Министрий Совета Председатела, Б. Н. Ельцина — КПСС Московски горкома хьалхарча секретара, Е. Е. Соколова — Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. Т. Адылова — В. П. Чкалова цIерагIча Ташкентски авиационни производственни объединене токарий бригадира, Г. П. Богомякова — КПСС Тюменски обкома хьалхарча секретара, Л. Н. Зайкова — КПСС ЦК секретара, Г. В. Колбина — Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара, В. П. Никонова — КПСС ЦК секретара, В. К. Месяца — КПСС Московски обкома хьалхарча секретара, Н. В. Талызина — СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела, СССР Госплана председатела, М. Г. Вагина — Горьковски областа Ковернински района В. И. Ленина цIерагIча колхоза председатела, А. А. Лагунова — СССР Iилмай Академе вице-президента, М. В. Ломоносова цIерагIча Московски пачхьалкхен университета ректора, П. М. Телепнева — КПСС Архангельски обкома хьалхарча секретара, Д. И. Патиашвиле — Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара, Ю. П. Баталина — СССР Министрий Совета Председатела заместитела, СССР гIишлон Пачхьалкхен комитета председатела.

1987 шера 26 июне КПСС ЦК Пленуме дIахо а йийцар «Экономикана доал дара овлангара перестройка ечара парте декхарех» КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад.

Пренешка къамаьлаш дир: н.н. Ю. Ф. Соловьева — КПСС Ленинградски обкома хьалхарча секретара, Б. И. Гостева — СССР финансай министра, Ю. И. Лобова — Д. Ф. Устинова цIерагIча «Ижмаш» производственни объединене парткома секретара, Удмуртски АССР, А. П. Филатова — КПСС Новосибирски обкома хьалхарча секретара, Б. М. Володина — КПСС Ростовски обкома хьалхарча секретара, Г. К. Вайнос — Эстоне Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. Я. Колесникова — «Краснодонуголь» производственни объединене «Молодогвардейская» яхача шахта горни болхлой комплексни бригада бригадира, Украински ССР, А. А. Хомякова — КПСС Саратовски обкома хьалхарча секретара, Н. С. Конарева — СССР машиннаькъий министра, Н. Н. Щербаковас — Ф. Э. Дзержинске цIерагIча «Трехгорная мануфактура» хлопчатобумажни комбината ткачихас, С. А. Шалаева — ВЦСПС председатела, П. С. Федиркос — КПСС Красноярски крайкома хьалхарча секретара, А. Д. Лизичева — Советски Эскареи Тiема-Форда Флотеи Керттерча политически управлене начальника, И. С. Белоусова — СССР кемаш деча промышленноста министра, М. И. Клепикова — Краснодарски края Усть-Лабински района «Кубань» яхача колхоза бригадира.

Дош хаддаш къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара нов. М. С. Горбачева.

Дийцача дешах Пленумо тIайийцар шерра соцам, из кепайоазон тIа арабоал.

КПСС ЦК Политбюрос хьачуенна «Экономикана доал деча овлангара перестройка яра керттера положенеш» чIоагIйир Пленумо.

Дерригача халкъо дийцар теркал а деш, кхы тIа тоаяь СССР паччахьалкхен предприятех (объединенех) долча Закона проект могайир Пленумо, хIаьта СССР Министрий Совета тIадиллар СССР Лакхехьарча Советага ювцийта из дIачулулга.

Пленуме решени тIайийцай КПСС XIX Ерригсоюзни конференци 1988 шера 28 июне г. Москве съездий Кремлевски дворецe гулъе.

КПСС ЦК Пленумо дийцад организационни дешаш.

Пленумо КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ болча н.н. Н. Н. Слюньковх а А. Н. Яковлевх а КПСС ЦК Политбюро членаш бир.

КПСС ЦК секретарь н. В. П. Никонов КПСС ЦК Политбюро членалла хержар Пленумо.

КПСС ЦК членалла кандидат хинна н. Д. Т. Язов — СССР оборона министр КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат хержар Пленумо.

КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата декхарех н. С. Л. Соколов мукъавалийтар Пленумо пенсе вахарца дувзаденна.

КПСС ЦК членалла кандидаташ хинна н.н. Л. Д. Брызга — «Память Ильича» яхача колхоза — комбината машинашца доахан детта оператор, Белорусски ССР, Н. А. Павлов — СССР 50 шу дизара цIерагIча «Сургутнефть» управлене мехкдаьттеи гази йоаккха оператор, Тюменски область, КПСС ЦК членалла хержар Пленумо.

Казахстана Компарте ЦК хьалхара секретарь волаш республикански партийни организацена кулгалдеча хана цIенхаштта гIалаташ дувлийтарах н. Д. А. Кунаев КПСС ЦК состава юкъера дIаваьккхар Пленумо.

Цу тIа ший болх чакхбаьккхар КПСС ЦК Пленумо.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета ялхлагIа сесси

БЕРКАТА ХЬАСТ—ХЬАЬНАЛА КЪАХЬЕГАМ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА ПРЕДСЕДАТЕЛА Х. Х. БОКОВА ДОКЛАД

Берригача советски наха санна, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша къахьег парте XXVII съезда, цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш. XII пятилетка заданеш кхоачашъяра. 1986 шера а укх шера дIабахача пхе бетта а итогаша тешал ду дуккхача къахьегама коллективаша производственни планаш кхоачашъеш хилара, перестройкана уж хьинаре юкъеяха хилара.

Республико даьха толамаш довзаш да. Массови информаце средстваша хан-ханнахьа хоам бу экономически а социальни а дегIаахара планаш кхоачашъяра хьакъехьа. Цудухьа цох тахан цIаьккха а дувца дезац.

Белгалдоаккхаргда вай, социально-экономически дегIаухилга сихдара алхха материально-технически база боарам лакха хиларо гIо даь ца Iелга. ДегIаухилга сихдара лаьцача наькъо дIадех хьинаре социальни политика чакхйоаккхилга, идеологически балха еррига формаш эргаьха тоаелга, социальни нийсхон принцип лерргаIа лелаелга.

Лакхехьарча Совета укх сессе декхар да социалистически доалахьенна тIакхувдарашта, лер дайна лелараштa, вай строяца тарлуш боацача наькъа тIа баьннарашта духьалара гIулакхаш чакхдахара КПСС XXVII съездо оттадаь декхараш кхоачашделга вэйцига ледара хIана леладу хьожилга.

Шоана дагадоагIаш ма хиллара, къахьеганза йоахача доходашта духьалара къовсам чIоагIбара хьакъехьарча парте ЦК соцам тIа белгалдаьд, социалистически доалахье чIоагIъелга Даьхен экономически а оборонни а низ алсамбаккхара, хIара дезала вахара хьал тоадара керттера гIулакх долга.

Из соцам тIайийца шу даьннад. Долче, из соцам а «Къахьеганза доходаш яхарца лоаттабу къовсам чIоагIбара хьакъехьара» СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ а кхоачашдара баьча балха цхьайола итогаш яра кхоачам хиллал ха яьннай.

Цхьан оагIорахьа, дувцар да хьаьналча а лакха овсарле йолча а къахьегама сий вайцига кхоачам боллаш айдеш ца хиларах, вокх оагIорахьа, социальни нийсхо лелаелга тешшаме Iалашдара, къахьеганза доходаш йоаха деррига наькъаш дIакъовлара, цу даькъе халкъа депутатий Советий, къахьегама коллективай, ерригача общественноста, массови информаце средствай лоархIам лакхбара вай таронех бизза а эффективно а пайда ца эцаш хиларах.

Къахьегамах дола законодательство республике кхоачашдарах, бокъонаш телхаярца, къахьеганза доходаш яхарца лоаттабу къовсам чIоагIбарах духхьашха дийца Iац республика Лакхехьара Совет. 1984 шера октябрь бетта ворхIазлагIа хержача Лакхехьарча Совета иттлагIча сессе чIоаггIа теркам тIабахийта дийцар «Гражданашта идейно-нравственни кхетам лучара, республике социалистически законаш а правопорядок а чIоагIъечара Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутатий Советий лоархIам лакхбарах» дола дош.

Цул тIехьагIа из дийцар республика халкъа депутатий ерригача Советаша. Къахьеганза доходаш яхарца лоаттабу къовсам чIоагIбара хьакъехьара проблемаш дукха йийцай Лакхехьарча Совета Президиума, республика Министрий Совета заседанешка, министерствай а ведомствай а коллегешка.

Бокъонаш телхаярца а шоашта хIама яккхар духьа зуламаш дарца а къовсам лоаттабара, социалистически доалахье лораелга чIоагIдечара министерствай, ведомствай, предприятей, колхозий а совхозий а бехктокхам айбара тIадерзадаь укх тIеххьарча хана цхьадола хIамаш даьд. Цу даькъе доккхий кхоачамбоацараш дувлийтарах духхьал дIадахача шера балха тIара дIаваькхав 90 кулгалхо, материальни бехктокхаме вола 140 саг, хIаьта дисциплинарни а материальни а бехктокхаме эзав эзар гаргга саг.

Цхьабакъда, парте областной комитет, Лакхехьарча Совета Президиум, Министрий Совет чIоаггIа саготтдеш я къахьеганза доходаш а йоахаш, бахаш болча наха духьала лоаттабу къовсам лоаттабе беззача тайпара ца лоаттабара.

Укх шера апреле «Къахьеганза йоахача доходашца лоаттабу къовсам чIоагIбара хьакъехьарча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указах пайда эцара практика Нохч-ГIалгIай АССР лелаярах дола дош дийцар СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета а Къамий Совета а законодательни предположеней комиссеша цхьана яьча заседане. Советски, боахама, административни органий балха чIоаггIа критика йир цига. Комиссей решене тIа цIенхаштта белгалдаькхад, халкъа рузкъа лораделга чIоагIдара, пачхьалкхен а общественни а доалахьенна тIакхувдара, лечкъадара наькъаш дехкалга Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутатий Советаша, Министрий Совето, министерстваша а ведомстваша а, предприятешен организацешен доаггIача бесса ца леладеш хилар. Къахьеганза доходаш яхара гуччахьара хIана дац, аьнна дола наькъаш хьахьекхад. Из йоагIаш яь критика я. ХIаьта вай цох лерттIа выводаш е а еза.

ХьалхагIа а санна, къахьеганза доходаш яхара керттера никъ болаш дус къоалаш делга, социалистически доалахьенна тIакхувдилга. Цудухьа республика халкъа боахама доккхий зенаш хул къоалаш дарах, недостачаш хиларах, продукташ а товараш а телхийтарах, цхьаккха бокъо а йоацаш пачхьалкхен рузкъана списанеш ярах. Хьагучадаьнна къоалаш дарах, маьхаленашта недостачаш ярах, уж телхаярах дIаяхача пятилетке республика халкъа боахама 34 миллион сом зе хилар. Дукха лечкъаду доакъар, гIишлон а доагора а кийча продукци.

Цу тайпарча зуламаша цу юкъа эггара дукхагIа — 9,5 миллион сом зе даьд агропрома боахамашка, респотребсоюзе — 1 млн. сом, подрядни гIишлон организацешка — цхьа миллион сом гаргга, торговле министерстве — 400 эзар сом. Нагахьа вай районех дувце, зуламаш эггара дукхагIа даьд Ленински, Грозненски, Шалински, Гудермесски, Назрановски районий предприятешка, кхычахьа.

ГIулакхаш цIенхаштта тоаденнад 1986 шера. Хьагуча а баьха, бехкебарашта дIатIайиллай 2,2 млн. сома маьха яь недостачаш, къоалаш, толхаяь продукци. ХIаьта царех дукхагIъяр кхоач колхозаштен совхозаштен, торговле а бытовой гIулакхаш деча а предприятешта. Финансови дисциплина гIожа телхаеш моттигаш хиннай унахцIено лораяра, просвещене, культура министерствай организацешка, хлебопродуктай а «Чеченингушводстрой» а управленешка, кхычахьа.

Машиннаькъа Грозненски отделене дIакхухьа мовхьаш лорадара гIулакх толуш дац. 1986 шера машиннаькъа транспорта тIа къоал даь 4800 моттиг хиннай, дIакхухьача хана 1.3 млн. сома маьха мовхьаш толхадаьд.

Ахча лорадеча геттара доккхий кхоачамбоацараш да бахача нахагара юртбоахама продукци хьайеча организацешка. Госбанка республикански контора управляющена А. А. Вартановна дика йовз цу тайпара ийяьча продукцех доагIар дIателара порядок. Из иштта доллаше. 1986 шера респотребсоюза заготовителашта кара дIа хIана деннад 12 млн. совгIа сом, хIаьта «Чеченингушплодосемпром» объединенена — 3 млн. сом? Кхетадеш дац. халкъа рузкъа лечкъадара аьттув боалийташ дола из хIама республика чурча гIулакхий а прокуратура а органаша теркал ца деш хIана дут? Бийдал йоххка нах Iехабара а шоашта ахча даккхара а йоккхий таронаш ма лой цу гIулакхо. Тохкам баро хьахьокхаш ма хиллара, доккхий цIенош, автомобилаш, кхыдола дукха мах боаккха хIамаш яраш дукхагIча даькъе заготовительни организацей болхлой ба, хIаьта цхьаккха тIахьожам а боацаш, материальни маьхаленашта тIакхача йиш йолаш ба уж.

Дукха ахча кара дIателилга заготовительни махинацеш яра аьттув боалийтар а ахча лечкъадара никъ хьабеллар а санна лархIа доагIа. Тахан респотребсоюза председателага Х. М. Гуржихановга укх тайпара хаттар де доагIа: бахача наьха доалахьа республикерча жах 18 процент мара доацдаше, Нохч-ГIалгIайчен индивидуальни сдатчикаша дохка тха 46 процентага дIа мишта кхаьчад? Вайцига чIоагIъеннача практикага хьежача, наьха доалахьарча хIара устагIана тIера доакхх 13 кг тха. Малгобекски районе рекорд оттаяй — цига 30 кг йоакхх. Колхозашкен совхозашкен устагIана тIера 4—5 кг йоакхх. Долче, вай лакхе дийцар кхетаде хала дац.

Цу тайпара сурт да бахача нахагара баьцадаараш, сом, кхыйола продукци ийеча а.

Кхетае хала йолаш я заготовкаш яра гIулакха къаьстта йоакхо еча Веденски, Ачхой-Мартановски, Урус-Мартановски, Шалински райсоветий исполкомий позици, цар решенеш тIанйю цу районашка бахача нахагара кхыметтел ээараш тоннаш комсаш эца а бокъо луш, цу районашка уж вIалла лелаеш йоаццаше.

Общественни рузкъах ка а етташ, къахьеганза доходаш яхара никъ бехкилга, кулга кIал мел нийсденна хIама предприятера дIадахьарах доккха зе ца лоархIача кагий къоалаш дераща лоаттабу къовсам чIоагIбелга дIадийхад парте XXVII съездо.

1986 шера цу тайпара къоалаш даь 2000 моттиг хиннай республике. Хьагуча ца йоаккхаш мел йисай! Вай оалаш ма хиллара, дувцар кагий къоалаш дарах да.

Из гIулакх тIа-тIа даржаш латт. Уж моттигаш дукхагIа нийслу шурий промышленноста (генеральни директор М. А. Магомадов), «Птицепром» треста (директор О. Ш. Палаев) предприятешка, мясокомбинате (директор У. У. Джамурзаев), кондитерски а кога гIирс беча а фабрикашка, гIишлон а кхыча а организацешка.

Кагий къоалаш дераша хIара шера дIакхухь итташ, бIаьш тоннаш продукци, из ишта дале а, материально бехктокхаме болча наьха вIалла недостачаш хилац. Хаттар отт: хIана? Цу предприятешка бийдал дIачутелараш Iехабендаь, рецептураш а технологически процессаш а телхаендаь, цига гIолла хьахул учет янза йола продукци, хIаьта из цул тIехьагIа лечкъаю.

Укх шера март бетта Грозненски шурий завода мастер лаьцав ах тонн гаргга бокъабаь сливкаш лочкъабаь бахьаш воагIачара. ХIаьта цул тIехьагIа яьча ревизена гучаяланзар недостача. Цхьаькха масал. Грозненски чхьагIара - коньячни комбинатера ара а йоахаш, къайлагIа йохх чхьагIарен коньячнии продукци. Предприятей кулгалхоша, общественносто цу тайпара къоалаш дераща тIатеIIа къовсам лоаттабац, зулам даьрашта штрафаш еттар, уж премеех бахар, балхара дIабахар санна йолча санкцеех пайда ийбац. Цу вай ювцача предприятешка болх беш ба дукха депутаташ, халкъа тIахьожамхой. Бакъда, уж духьала балац кагий къоалаш дерашта, балха тIарча ший коллегана, юртахочоа «цатоам» мишта бергба! Хьажал шо, новкъостий судаша «кагий къоалаш» даьрий дешаш мишта кIаьда дувц.

Даьча тохкамаша хьахьокх, дуккхача предприятешка, колхозашка а совхозашка а материальни маьхалений, бийдал а материалаш а дIаахийтара йоагIаш йола учет ца оттаяр, списани яра тIахьожам ца лоаттабар бахьан долаш къоалаш де йиш хулга. Цхьаболча боахама кулгалхоша цу даькъе мелал гойт. хIаьта дукхагIча хана къоалаш дара наькъаш хьаделл а ала йиш я.

Торговле министерства, респотребсоюза, наха бытовой гIулакхаш деча министерства предприятешкен базашкеи, дуккхача колхозашка а совхозашка а Iалашдаьдац территореш лораелга, моллагIа дIатIакхача йиш йолаш лелаю материальни маьхаленаш, дукхха моттигаш я уж тишъеннача, технически средстваш йоацача моттигашка лелаеш. Из деррига кулгалхой пурамийца леладеш санна хеталу, къоалаш дара а хIамаш талхийтара а эша хьалаш хилийтар духьа а леладеш. ГIулакх цу тайпара вIалла бехктокхам боацаш леладар ла йиш йолаш дац.

Къоалаш де аьттув боалийта хьалаш ца хилийтара тIаерзаяь йоагI-йоагIача инстанцешка представленеши хоамаши ду правоохранительни органаша. Цхьабакъда, цу тайпара информаци дIакхаьча предприятей кулгалхой хIамаш лерттIа доал ца деш лелаелга цIендаь дIадаккхара, боагIаш бола тIахьожам оттабара оарцагIбовлац. Цу хьакъехьа яь представленеш теркал а ца еш ют цар. Масала, 1986 шера июне респотребсоюза кулгалхошка МВД представлени яхьийтаяр Аргунски горпо хьу йоххача складера гIулакхаш во хилар дувцаш. Из саг ца хьожаш йитар. Халкъа депутатий Советаша, цар исполнительни комитеташа цу тайпарча болхлошкара доагIар хьадехац, цар леладечун принципиально мах бац.

Социалистически доалахье лораеча цIенхаштта кхоачамбоацараш хилара бахьанех цаI да внутриведомственни тIахьожама боарам лаха хилар. боахама кулгалхой правовой кийчо кхоачам боацаш хилар.

Цу балха тIа дукха хIама тийша да ревизеш дика чакхъяхарах, товарно-материальни маьхаленаш лоаттаеча а дIаухийтача а нийслу гIалаташ ханнахьа хьагучадахар. Цига къаьстта бокхкача лоархIаме ба ревизораши контролераши. Цар эффективно болх беш хилар хьагойташ дукха масалаш да. Цхьабакъда, моттигаш нийслу контрольно-ревизионни службай аппараташка лерттIа кийчбанза болча наха болх беш. Вай ювцача службай болхлоша къоалаш дарах, недостачаш а растраташ а ярах йола материалаш следстве органашка дIачу ца луш, шоашта болча пайданна уж къайлакхухьаш дукха моттигаш нийслу.

Масала, финансай министерства контрольно-ревизионни управлене болхлоел кхозза дукхагIа ба вайцига ведомственни ревизораш, хIаьта нарушенеш массехказза кIезигагIа гучайоах цар. ХIаьта цу тIа гIолла вывод е йиш яц КРУ берригача болхлоша бе боагIача бесса болх бу, аьнна.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лаккхехьарча Совета ялхлагӀа сесси

БЕРКАТА ХЬАСТ — ХЬАЬНАЛА КЪАХЬЕГАМ

(ДӀахододар. Доладур 1-ча оагӀо тӀа).

Факташ я чакхйоахача ревизеша недостачаш-а къоалаш а гуча ца доахаш, хӀаьта цхьабола ревизораш материально бехктокхаме болча нахаца бартаухаш, шоашта хӀамалг а йоаккхаш цар уж кӀалхарбоахаш. ХӀанз дувцаш латт Нохч-ГӀалгӀай гӀишлошъяра управлене СМУ-11 геттара дукха ахча лочкъадарах дола дош. ХӀаьта цу управлене ревизора Юнусова цул хьалхагӀа, вешта аьлча 1985 шера цига ревизи яьяр, къоал даь моттиг «кора ца йоагӀаш» а висар из. Бакъда, 1986 шера цӀаькха яьча ревизеша гучадаькккхар 1984 — 1985 шерашка 100 эзар сома маьха ца йоагӀаш списани яьлга.

Халахете а, из алхха цкъа нийсденна хӀама хинна Ӏац. Ревизораша шоай декхараш цӀена кхоачаш ца ду, хӀама яккхара уж тӀакхувш йола моттигаш каст-каста нийслу. Духхьал дӀадахача шера контрольно-ревизионни органий цхьабола болхлой уголовни бехктокхаме эзаб коъалаш а кхыдола зуламаш а деча дакъа лацарах.

Вай дувца кхоачамбоацараш контрольно - ревизионни балха юкъера дӀадахара кхы тӀа рузкъа дӀадахийта эшац. Эшар да болх цӀена хьабелга, тӀахьожам лоаттабеча хана принципиальни хулга, белгаларча службашкара а кулгалхошкара а гӀулакхашка хьежжа, доагӀар хьадехалга.

Из ишта дале а, хьалхагӀа дуккхаза белгалдаьххача тайпара, ревизионни болх тоабелга партийни, советски органаша дӀадеххаше, Советий дуккхача исполкомаша, министерствашеи ведомствашеи де доагӀар дац ца аьлча далац. Хетаргахьа, декхараш делгеи факташ кхувлилгеи дита деза ха хьатӀакхаьчай. Республикерча контрольно-ревизионни балха хьалхара хаьдда нах бехктокхаме хила беза ха хьакхаьчай.

ВӀалла ла йиш йолаш хӀама дац, социалистически доалахье лорарах дола законодательство кхоачашдарга хьежа езача организацешка къоалаш делга. 1986 шера, масала, юртий Советашка гучаьхай 46 эзар сом недостача хинна а къоалаш даь а моттигаш, цу даькъе Гудермесски района Кади-Юртовски юрта Совета исполкома бухгалтера 25 эзар сом лочкъадаьр а йолаш.

Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабеча лоархӀаме да паччахьалкхенна хинна зе юхаметтаоттадайтар. Из болх а бе боагӀача тайпара бац вайцига. ЦхьайтталагӀча пятилетке юкъера лаьрхӀача хӀара шера юхаметтаоттадеш хиннар, даьча зенага диллача, алхха 20 процент мара дацар. Предприятешкеи организацешкеи къоалаш дарах а недостачаш ярах а хьагучадаьнна зе 3 млн. 600 эзар сом долча, юхаметтаоттадаьр алхха 170 эзар сом мара дац е 5 процент гаргга. Масала. Моттигерча промышленноста министерства прядильно-ткацки объединене 3 млн. 200 эзар сома маьха тоъаш яц бийдал а кийча продукци а. Цох цхьа кепиг меттаоттаяьяц. Мебельно-хьу чакхйоахача объединене лочкъадаьча а тоъаш доацача а 140 эзар сомах юхаметтаоттадаьр духхьал 10 эзар сом мара дац. Госагропрома боахамашта 3 млн. сом зе хиннад, цох юхахьаденнар 230 эзар сом мара дац.

Цу тайпара хьал да дуккхача кхыча ведомствашкеи предприятешкеи, хӀаьта цига а лерраргӀа леладац паччахьалкхенна хинна зе юхаметтаоттаделга.

Цу министерствай, ведомствай, предприятей а организацей а, колхозий, совхозий, хӀаьта иштта правоохранительни органий кулгалхошка хатта доагӀа: паччахьалкхенна даь зенаш меттаоттадара иштта сагота боацаш хӀана багӀа уж? Шоай доалахьарча территореш тӀа социалистически доалахье лораелга ледара леладарах цӀенхаштта жоп дала дезаш я халкъа депутатий Советий исполкомаш а.

Из законодательство толхьаделгах массехк факт мара хьайоалаяьяц вай. Республике уж дуккха я. Цхьабакъда, вай цаӀ а масал доаладе йиш йолаш дац районни е юрта Совета сессе, исполкома заседане моллагӀволча цхьан боахама кулгалхочунга социалистически доалахье лораяра де дезараш ца дарах цох тешам байнилга дӀааьнна. Цул совгӀа, исполкомий сессешка, заседанешка, сходашка уж дешаш дувцар формально, бахьаний кӀоарга анализ йоацаш, бокъонца бехкебараш гуча ца боахаш чакхдоал, тӀанйяь решенеш каьхата тӀа юс.

Вай республике къа ца хьегаш йоахача доходий шерра даьржа хьасташ а хинна дӀаэттад кхааш нйдар, базар яр, приписках яр, ца даьр даьд яхилга, лаьтта чулувцар, наха чуӀе фусамаш екъача хана зуламе хӀамаш дар, паччахьалкхен транспорт шийна болча пайданна лелаяр санна дола социальни гӀулакхаш. Кхоачам болаш бац уж зуламаш дӀадахара республике бу болх, чакхйоахача мероприятеех пайда эцар ледара да.

Каст-каста правоохранительни органий теркам лоадам боацача, массазарча отчеташка хьахьокхаш йолча, кхааш нйдарца къовсам лоаттабу моттийташ йолча факташ тӀа соц.

Къамаьл дац, кхааш дӀадаха деза, уж эӀамига е доккха да аьнна ца хьожаш. Цхьабакъда, иштта хетийта аьнна лоадам боацача кхаашца лелабеча къовсама тӀехьашка правоохранительни органашта ца гуш бус йоккхача масштабагӀа бола делецаш, жуликаш, проходимцаш. Укх тӀеххьарча шерашка республике базар ярахи кхааш нйдарахи цхьаь цаӀ доккха зулам гучадаькккхадац.

Дуккхача районашка лаьттан законодательство лорадеча йоагГӀаш йола порядок яц, лаьттан фонд шоашта ловчатовча дӀахьа екъара факташ дӀаьхаяц.

ТӀеххьарча шерашка дӀадаьржад социальни сфера дегӀайоалаеча долча кхоачамбоацаращца дувзаденна дола къа ца хьегаш йоахача доходий тайпаш.

Грозне а, кхыйолча нах бахача моттигашка а ира латт нах фусамашца Ӏалашбара дош. Цох пайда а эцаш, цхьаболча наха шоай фусамех къа ца хьегаш доходаш яхара хьаст баьб, паччахьалкхен жилой фонд царна «кум» яккха моттиг хиннай. Из, эггара хьалха, квартираш дӀа-хьа екъача хана нийслу зулам. Иштта, Карабулак яхача поселке «Сунжанефть» НГДУ жилищно-коммунальни боахама начальника А. И. Газиева наха чуӀе фусам дӀалуш 1500 сом кхаъ ийцаб. Цу тайпара факташ, новкъа дале а, цхьа-шиъ хинна Ӏац. Шерра даьржад гражданаша, боккха мах а боаккхаш шоаш Ӏеш болча кхыбола нах чубитар. ДӀадахача шера республике цу тайпара 80 моттиг нийсъеннай.

Доккха зе ду паччахьалкхенна мах а ца телаш кӀалгӀолла гази электроэнергии лечкъаеча, квартирах доагӀар дӀа ца луча наха. Уж республике эзараш ба.

Тхона хетачох, жилищно-коммунальни боахама министерствага (А. У. Арснукаев), «Грозэнергон» (Г. С. Янин), «Чечнигагази» (Ю. Х. Героев) яхача управленей, халкъа депутатий районнии городскойи Советий исполкомий кхоачам боллаш бокъонаш я лоацдача хана квартирех хьаьрчар хьадаккха, хӀаьта декхар цхьаккха дича а хьатакха ца тугараш законо яххача тайпара таӀазар де, электроэнергехи газахи пайда эцача лостам бе.

Къа ца хьегаш доходаш яхара бокха хьаст болаш дус республике приписках яри ца даьр даьд яхари, ца доагӀаш цар чотагӀа алапин премеш ийяр. 1986 шера республика 375 предприятеи организацеи отчетни даннеш нийса да е дац хьежаб, хӀаьта царех дукха хӀама ца эшаш кхоалагӀа дакъа дарашка цхьацца нийсадоацараш гучадаьхад. «Чечениигустроййматериалы» яхача объединене начальника К. Х. Батаевна ховш хила деза 1987 шера хьалхарча квартале поставкаш чоте а лоархӀаш йола реализаце план кхоачашъяр укхаза 220 эзар сома ца доагӀаш лакхъяь хинналга а цу чотагӀа 13 эзар сом преми ийцалга а. Цу тайпара моттигаш нийсъеннай Нохч-ГӀалгӀай гӀишлошъяра управлене, агропромстроя, «Чеченингушводстроя» организацешка. Цхьайолча дарбан учрежденешка, дешара заведенешка а тӀехь болх ца баьча ханах алапи тийннад.

Приписках ярца, боахам лелабеча ледарло юлийтарца йоагГӀаш йола принципиальность гойтац шоай территоре тӀарча предприятейи организацейи болх законо дӀа ма деххара ба е бац тӀахьожам лоаттабе декхарийла йолча моттигерча Советий исполкомаша. Масала, Назрановски райисполкома председатела заместитела А. Я. Газдиева «Электроинструмент» заводана хьалдаь 65 квартира йола цӀа хьанйцад аьнна паччахьалкхен приемкана кӀал кулг яздаьд. Цхьабакъда, цӀа нах чубита кийча хиннадац, ца баьча балхах яь приписках 113 эзар сома маьха я. Соахка Закан-Юрте эксплуатаце дӀаденнад е йӀовхалца а е электроэнергеца а Ӏалашдаь доаца культура ЦӀа.

Кхоача боллаш хьал ца еш йола объекташ дӀалучеи уж дӀалуча дакъа лаьцачеи наьха бехктокхам ца хилара масалаш да уж. Цхьабакъда, уж а вожаш а бехктокхаме ца озаш бисаб.

Дуккхача предприятешка, учрежденешка, колхозашка, совхозашка штатни дисциплина телхаярах. Йолаш йола нормаши расценкаши харцахьа лелаярах, законаца доацаш премеш телараx пайда боацаш паччахьалкхен рузкъа доаду. Из бахьан долаш царна цхьаккха бекх а бац. Духхьал из бахьан долаш 1986 шера агропрома системе 715 эзар сом паччахьалкхен рузкъа доадаьд. ХӀаьта тахан юха а вай йиш йолаш дац из бахьан долаш бехктокхаме эзача наьха цӀераш яха. Цу наха деррига а мегийт, деррига а «аз хьона — Ӏа сона» яхача тайпара дӀадода.

Республике кӀезиглац советски торговле бакъонаш телха а еш, къа ца хьегаш йоаха доходаш. ДӀадахача шера гуччахьа дохка деза товараш къайладахарах, покупателашта доагӀар дӀа ца даларах, уж Ӏехабарах уголовни бехк бе йиш йола дукха факташ гучаяьхай, цул хьалха дӀадахача шераца нийсдича 50 процент дукхагӀа. Гуш бац къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабеча торгови инспекце лоархӀам а. Халкъа депутатий Советий исполкомий, правоохранительни органий, ведомствай оагӀорахьара а тӀатеӀа къовсам лоаттабац цу тайпарча зуламаца. Цудухьа кӀезиглац уж.

Республике хӀанз а тӀехьа йолаш я баха а болх бу а белгтала моттиг йоаца граждана шоай доалахьарча боахамашка лелабара наькъаца къа ца хьегаш доходаш яхара факташ. Из гӀулакх относительно чӀоагӀдена дӀаэттад Сунженски Назрановски районашка, цигарча райсоветий исполкомаша цу даькъе кхетае йиш йоаца мелал гойт.

Иштта я-кх республике къа ца хьегаш йоахача доходий къаьст-къаьстача тайпаща къовсам лоаттабеча эттача хьала лоаца анализ. Цхьабакъда, цо а тешал ду халкъа депутатий Советий исполкомий, министерствайи ведомствайи кулгалхой, къахьегама коллективий, общественни организацей болх социалистически законность чӀоагӀъеча, паччахьалкхен а общественни а рузкъа лорадар чӀоагӀдеча, къа ца хьегаши доходаш яха аьттув лу бахьанаши хьали дӀадоаккхача парте дӀадехарашта жоп луш боацилга.

ЦӀенхаштта бехк боакх вай тахан къа ца хьегаш йоахача доходащца доагГӀача тайпара а эффективни а къовсам лоаттабар вӀаштӀехьа ца доаккхача, закон телхаде аьттув лу бахьанаши хьали гуча ца доаккхачеи дӀа ца доаккхачеи республика правоохранительни органашта. Дукха ду цар шоаш болх бу моттийтара, отчет ялара, бакъда геттара кӀезига къахьег республике законность практически чӀоагӀъяра.

Социалистически доалахьенна къоал дарах дола гӀулакхаш дика тахкац, из во Ӏаткъ къа ца хьегаш доходаш яхарца лоаттабеча къовсаман хинна зе паччахьалкхенна дӀатакхаран. Соахка производствох цу тайпара гӀулакхаш чакхдахар 4 процент кӀезигагӀа хиннад. Каст-каста нийслу МВД, прокуратура органаша недостачех, къоалех, товар талхийтарах, законаца доацаш товарно-материальни маьхалений списани ярах йола представленеш ший ханнаьха теркал ца еш. Цу тайпара мело каст-каста къуштеи каеттараштеи накъа а йоал.

Ер да-кх цхьа масал. 1986 шу дӀадолалуш Ассински консервни заводе гучаьхар 588 эзар сома маьха йола недостачаш, нормал тӀех а законаца доацаш а бийдала, материалашта, йоха яьча стеклотарана списани яр.

Хиннача зенах йола материалаш Сунженски района прокуратуре дӀаяхьийтар, хӀаьта цунна должностни наьха гӀулакхашка, уж бехктокхаме оза бокъо лу зулама состав кораянзар. Цхьабакъда, республикански прокуратура юкъегӀертар цу гӀулакха, цхьа шу ха яьлча Ассински заводе гӀолла уголовни дело оттадир.

Цхьабакъда, ревизе юха а гучаьхар 500 эзар сомал совгӀа недостачаш, нормал тӀех йола списанеши, уж нийсъялийтараш Сунженски прокуратуро ший ханнаьха бехк ца беш биса должностной нах бар.

Цхьайолча хана вай долча паччахьалкхен доалахьенца, ший доалахьарча хӀаманца санна ловзар деш нийслу. 1982 шера денз хьадоагӀа общественни кхачан управлене алкогольни доацача маларий фабрика-кухне начальника Шептукаева даьча зуламех дола гӀулакх 80 эзар сома маьха недостача яьй цо. Из ерригa сумма цу сахьате дӀатекхай. хӀаьта хӀанз ше хьалха хиннача коллективе юхавахийта яхаш тӀатеӀа чугӀерташ а ва.

ЧӀоагГӀа садуаш да гражданий шоай доалахьарча рузкъана даь къоалаш гучадахара хьал. Соахка цу тайпарча къоалех 38 процент дараш гуча ца доахаш дисад. Во латт кхыча гражданий доалахьара рузкъа шоай доалахьа дерзаде гӀерташ разбойни нападенеш ю нах малагӀаш ба ха аьнна бу болх а.

Доккха во а хинна дӀаэттад республике наркомании шерра яржар. Цу хьокхамагӀа вай республика хӀанз мехка цу даькъе эггара тешаме йоацача територех дӀакхеташ я. ХӀанз дӀаязбаь ба цахалдаш наркотикаш озаш, молаш, тохаш бола бӀаьш нах. Царех дукхагӀбараш кагирхойи кхелетараши ба. Наркотикаш шерагӀа яржара аьттув беш я из дохьаж дохкарах къа ца хьегаш Ӏалашмате йоккхий доходаш яхара тӀаерзаяь цхьаболча наьха цӀаьрматал. Советски, боахама, правоохранительни органаша тӀехьадаха йиш йоаца гӀулакхаш де деза наркоманецара къовсам чӀоагӀбара. Хаьдда гӀулакхаш де деза вай республике эри тӀабоала кӀомал дӀабаккхара а.

Тахан вайна салоӀам беш бац Лаккхехьарча судо. иштта районнии городскойи халкъа судаша къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабеча бу практически болх, цар нийсдолийт къа ца хьегаш доходаш яхарца дувзаденна дешаш тохкаш эрнз ха йоаяри уж тӀехьатеттари, къушта, кхааш нйдерашта, базархошта ю наказани кӀаьдъю.

Халкъа тӀахьожама органаша, къаьстта предприятешка, колхозашка, совхозашка, учрежденешка, хӀаьта иштта халкъа депутатий поселковни юртий Советий группашеи посташеи, хӀанз ледара къовсам лоаттабу паччахьалкхен дисциплина телхаеращца, местничества гӀулакхащца, боахам лелабеча мелал ювлийтарца, зехьа рузкъа доадарца, паччахьалкхе Ӏехае гӀертарца, социалистически доалахьен тӀакхувдарца.

Ала деза, укх тӀеххьарча хана халкъа депутатий Советашеи общественностон малар меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабарах бола КПСС ЦК, законодательства соцам кхоачашбара тӀаберзабаь болх лаьгӀбаьлга. Дукха ха йоацаш КПСС ЦК-ас цу дешах баьча соцам тӀа белгалдаьха кхоачамбоацараш вай республике а долаш да.

КПСС ЦК соцамо дӀалех малар мелилга вӀалла хургдоацаш дӀадаккхара кхы тӀа а гӀулакхаш де, цо юха а дагадохийт, малар меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабар — из ерригача перестройка цхьа дакъа долга а из къовсам лаьгӀбе вай бокъо йоацилга а. Эшаш ба эффективни кхетам балара болх, хьинаре болх бе беза ца малара тӀехьа йолча республикански обществаси моттигерча цун ерригача органашен.

Ӏалаьмате ира латт республике мукъа йолча къахьегама ресурсех пайда эцара проблема. Дувцар да, республике бахача болх бе йиш йолча нахах тоъал доккха дакъа общественни производстве къахьегаш а общества пайда луш а ца хилара. Цо хьахулийт, цхьайола цӀенхаштта йола экономически, социальни, политически тӀехьаленаш, къа ца хьегаш доходаш яхар дӀадоаржале аьттув болийт. Хаттар отт: малагӀча чотагӀа бах уж нах, малагӀча чотагӀа барзкъаш тӀадувх, кхача буъ цар? Жоп цаӀ да — царех дукхагӀбараш харц наькъаца даьккхача рузкъах бах.

Цу ханна халкъа боахама дуккхача доакъошка болхлой кадраш эшаш я. Тахан республике духхьал цхьан хьалхарча сменана 6 эзар болхло таац. Предприятеш ши смени балхага йовларо аьттув бергбар кхы тӀа 20 эзар саг общественни производствана юкъеоза. хӀаьта кхоалагӀа смена хьаяро — кхы а 24 эзар саг. Долче, мукъа йолча къахьегама ресурсех тоъал доккха дакъа производствана юкъеоза таро я хӀанз йолаш йолча производственни потенциала чотагӀа.

Масала, хьаэцаргъя вай колхозаши совхозаши. Укхаза тракторни парк механизаторашца Ӏалашъяра коэффициент 1,1 я, комбайнераш дукхагӀча даькъе гӀончий боацаш болх беш ба, шин сменагӀа болх бу шурий фермаш практически яц. Сом, доакъар кийчдеча хана хьалха санна цига кхувл предприятей болхлой, студенташ, дешархой.

Пайда ца эцаш юса къахьегама ресурсаш дукха хиларо, республика социально-экономически даькъе дегӀаахар сихдарпа дувзаденна, цхьадола хаттараш оттаду. ХӀана нийсденнад юртбоахама районашка къахьегама ресурсаш эшачул тӀех йоллаше, наьха доалахьа иштта дукха хьайбаши лаьтташи доллаше, кооперативни торговле кхоачам боллаш юртбоахама продукци ца хилар, рынкашкара маьхаш лакха хилар? Иштта мела хӀана лел общественни производстве дулх, шура, кхыйола юрта боахама продукци яккхар?

Цхьан сага кхоачача кхачан продуктех Российски Федераце болча юкъерча боарамах тӀехьа ма юсий республика: дулхахи фуэхи — шозза, шурах — 1,5-зза. Из бахьан долаш хӀара шера кхыча областашкара республике хьачудахь 1500 тонн дулх, 100 эзар тонн совгӀа шура, 40 миллион фуъ, 35 эзар тонн коартолаш. Кхы масса шера лаьрхӀа да вай уж продукташ бахьан долаш паччахьалкхен фоарта тӀа дагӀа?

ХӀанз а во латт вай долча нах баьцадаарашцеи сомацеи Ӏалашбар. Агропрома кулгалхоша ледара пайда эц паччахьалкхен планаш кхоачашъяра чотагӀа продукци маьхалъяккхара таронех. ДӀадахача шера боахамаша цу тайпарча наькъаца маьхалъяккхха йиш йолча 30 процент продукцех 5 процент гаргга яр мара маьхалъяккханзар.

Пайда ца эцаш юсача ресурсий проблема къоастаяра республикана доккха новкъостал ду Российски Федераце правительствас. РСФСР Министрий Совето укх тӀеххьарча шин шера цу дешах кхо соцам тӀанийцаб, промышленнии социальнии лостам бола объекташ хьалъяра программа оттаьй. Цхьабакъда, де лаьрхӀа гӀулакхаш вай кхоачам боллаш чакхдахац. ЦӀенхаштта бехк баккха йиш я тахан райгорисполкомий председателашта, министерствайи ведомствайи кулгалхошта цар болх ца беш бола нах къахьегама юкъеоза аьнна белгалъяьха мероприятеш кхоачаш ца ярах.

Хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдара пятилетка чакхъялале болх бе йолаялийта еза цхьайола кхачан промышленноста, торговле, бытовой гӀулакхащдара керда промышленни предприятеш, культура, унахцӀенон, халкъа образоване объекташ, Юрта боахаме нах къахьегама юкъеозар къоастаде деза хьалкхеяра дукха низ эша культураш — баьцадаараш, сом, шекара свекла, тхьамка дӀадерца, тайп-тайпара подсобни промыслаш вӀаштӀехьъяхарца.

Ховш ма хиллара, 1 мая болх бе доладеннад индивидуальни къахьегамах дола Закон. Цхьабакъда, халкъа депутатий дуккхача Советий исполкомаша, министерствашен, ведомствашен ший ханнахьа нахаца организаторски кхетам баларен болх баьбац. хӀара района спецификага хьежжа де эшача гӀулакхий тайпаш къоастадац. Цар тӀатеӀа, инициативеи энтузиазми йолаш болх баьбац гражданаш общественно-пайдане болча къахьегама юкъеозар лакхде йиш йолча цу къахьегама формах шерагӀа пайда эцара. ХьалхагӀе яьча расчетагӀа лаьрхӀа да 500—600 болхлой чувоагӀаргвола 56 кооператив вӀашагӀйоалла. ХӀанзарчоа болх бераш царех массехк мара яц.

Республике совлеи йола къахьегама ресурсаши дукха боаца, цаӀ ах — шиъ эзар гаргга саг мехка лоархӀамегӀйола гӀишлош хьалъеча дӀахьежабари вай кӀоарга патриотизм хилар хьахокхилга дац. Халкъа депутатий Советаш, бахача наха юкъе, къаьстта кагирхошца беш бола болх чӀоагӀбе декхарийла я республика хӀанзарчул иттазза дукхагӀа квалифицировани болхлой мехка лоархӀамегӀйола гӀишлош хьалъеча дӀахьежабара йоакхо а еш.

Республике бокха лоархӀам болаш да нах кхычахьа балхаш де дӀаухаш хилара дош. Ховш да, хӀара шера ткъо эзар гаргга саг мехка кхыча районашка «ахча даккха»ухилга.

Из гӀулакх дика вӀаштӀехьдаккхар — халкъа депутатий Советий декхар. Цу хьакъехьа дика масал деннад Омски областера Агропромстроеца цига болхлой дӀахьежабара духхьалара бувзам оттабаьча Урус-Мартановски районо. Цу опытах кхыча районаша а пайда ийцача бакъахьа дар.

Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабеча лоархӀамеча гӀулакхех цаӀ — социально-культурни сфера сихха дегӀакхувлар, производство шеръяр, халкъа эшача товарий дикал тоаяр.

Къахьегамхоша геттара нийса критически замечанеш ю цу даькъерча кхоачамбоацарех.

Бакъдолаш да, бытовой, коммунальни, медицински гӀулакх деча, культурно-просветительни, берий, деша даха ха йоацача берий учрежденеш дегӀакхувлача республика РСФСР-е гӀолларча юкъерча хьокхамел дикка тӀехьаюс. яхаш вай дуккхача шерашка дувцилга. Социальни сфера дегӀакхувлара, халкъа эша товараш дукхагӀа арахецалга шердара программаш оттае кхоачам боацаш дац вай. Уж дукха я. Цхьабакъда, оттаь программаш, тӀайӀю решенеш во кхоачашъю, хӀаьта эггара хьалха, республика халкъа депутатий Советий исполнительни, распорядительни органаша бокъонца, хадданза уж дешаш ца дувцарах, уж кхоачашделга боахамий органашкара хьа ца дехарах. Цудухьа хӀара шера ледара караерзаю соцкультбыта объекташ хьалъяра хьахьежаю капитальни вложенеш. Укх шерапхе бетта чуӀе фусамаш, школаш, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, больницаш, культура объекташ хьалъеча 10—20 процент средстваш мара караерзаяьяц.

Хьаэца, масала, халкъа эша товараш арахецара Комплексни программа. Моттигерча Советий исполкомаша, дуккхача министерстваша, ведомстваша, предприятеша ма дарра кхоачашдац цу даькъе белгалдаьха декхараш. 1986 шера 13 предприяти лоархӀаьяц халкъа эша товараш арахецара планах. ТӀайӀца планаш кхоачаш ца еш йисар «Красный молот» завод, «Пищемаш» завод, шекар доаккха завод, радиотехнически завод, «Ачалуки» яха минеральни хий доаккха завод, иштта кхы дуккхаяраш. ХӀаьта республикерча дуккхача предприятеша хьаь продукци дика яц, цудухьа из бахача наха дӀаэцац.

Къахьеганза доходаш яхара йолча тайп-тайпарча моттигашта анализ еш, цифраши масалаши кхувлаш, КПСС ЦК дӀадехараш, «Къахьеганза йоахача доходащца лоаттабу къовсам чӀоагӀбара хьакъехьа де дезарех» дола СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указ кхоачашдара кхоачамболлаш болх ца баьлга белгалдоаккхаш, хьахьокха безам ба цу балха таханара хьал, вайгара массанегара хаьдда перестройка елга, къоалаш деш, кхааш нйдеш, спекуляци еш, приписках еш, иштта къахьеганза доходаш яхара кхы тайпа гӀулакхаш леладеш бола хаьдда нах гучабоахилга, иштта царца бокъонца къовсам лоаттабелга дӀадехаш долга. «Водар ца а кхераш довза деза. — аьннад В. И. Ленина, — цунца ма хулла чӀоагӀагӀа къовсам лоаттабар духьа...»

Ховш да, духхьал организационни, административни хьисапе из проблема йизза къоасталургйоацилга. Къахьеганза йоахача доходащца лоаттабеча къовсаме толам боаккхалга дукхагӀча даькъе. наьха, къаьстта кагирхой идейно-нравственно кхетама боарамах тийша да. Къайла а ца кхухьаш дӀаала деза, цу балха хьал хӀанзарча дӀадехарашка хьежжа доацилга.

Духхьал кхычарел дукхагӀа хилийтар духьа хӀама Ӏоадар, Ӏалашдар — из унахцӀена йоаца «яхь» республике шерра яьржай. Цо тӀатӀа дукхагӀа нах чуувз. Бакъда. вӀалла харцахьа хӀама дац цӀена къахьегарах иштта, шоай подсобни боахамера сов йола продукци йохкарах даьккхача ахчах наха дика цӀенош хьалдар, автомобилаш, хӀанзара мебель, барзкъаш ийдар.

ЦӀенхаштта уйла яйташ да кӀезига боацача наха къахьеганза йоахача доходех шоай хьал-таро тоаеш хилар. Из дар духьа цар къоалаш ду, кхааш нйду, спекуляци ю, паччахьалкхен транспортах пайда ийбу, вешта аьлча цар фунагӀа ду «аьрдехьара» сомаш дахара.

Уж тайпа моттигаш республике кӀезига яц, хӀаьта цар толхабу гонахьара нах. Из деррига а халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомий болхлошта, боахамий кулгалхошта бӀаргагуш хьаду. Массе а тайпара хӀама лелалуш ба яха нах, кхааш нйдераш, спекулянташ, иштта антиобщественни рвачески элементаш цхьайолча хана музеяшта тара йола шоай «купечески хоромаш» — квартираш къайла яхьа гӀортац. Цкъазза уж, «турпалаш» а хиле, кура-сонта болаш лел, ахча хьаде а «хоза баха ховш» а хиларах доккхал деш. Бакъда, цӀенача къахьегамхоша каст-каста хоамаш ду цхьаболча ловкачаша шоаш хьалдаь цӀенош, нйца автомобилаш гаргарча наха дӀатӀа язъю, яхаш. Уж тайпа махинацеш, лочкъадаьр дуараш бӀаргагу бераштa, долче, цо цар санкхетам телхабу.

Вай республика хьалашка советски законаш телхадечарца къовсам вӀаштӀехьбоаккхача теркал ца деш дита йиш яц во дар даьр гаргалони, вовзаран - везаран тӀа гӀолла хьаллацар. хӀаьта ма дарра аьлча, законаш телхадер къайла кхахьар санна йолча Ӏадатеи шариӀатеи зенеча оамалаша цӀенхашттара новкъарле еш хилар.

Соцама проекта а мероприятей плана а ханаш белгалъяьхай. Вай декхар латт белгалдаьча де дезарий хӀара пункт къамаьл а тоацаш кхоачашъелга Ӏалашдарах.

Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабелга ерригача Советий хьалхарча организационни сессешка, министерствайи ведомствайи коллегешка, къахьегама коллективай собранешка, бахача наьха сходашка дийцача бакъахьа да. Геттара чӀоагӀа лоархӀаме да цу гӀулакха юкъе формализм ца хилийтар, из корта болаш, принципиально дувцилга Ӏалашдар, иштта «Къахьеганза йоахача доходащца лоаттабу къовсам чӀоагӀбара хьакъехьа де дезарех» дола СССР Лаккхехьара Совета Президиума Указ практика юкъекхувлилга дӀахо тоадеча хаьдда дола де дезараш тӀаэцар.

Къаьстта теркам тӀабахийтанза баргбац материальни маьхаленний учет лелаелга лертӀадоаладара, уж йоагГӀача хьисапе лораяра, халкъа рузкъа лечкъаде тарлуш мел йола гечош дӀакъовлара дешашта. Юкъарчал а доацаш учет лелаеш болча счетни болхлошта а материально бехктокхаме болча наха а йоагӀийоагӀача хана аттестаци еш хилча бакъахьа да. ТӀахьожама - ревизионни служба болх хаьдда тоабе беза, тешамеча, принципиальни болча нахаца из чӀоагӀ а еш. Боахама кулгалхой, административни органаш а недостачах, лечкъораш хиларах, продукци талхийтарах хинна зе бехкечар чотагӀа юхаметтаоттаделга Ӏалашде декхарийла я.

Моттигерча Советий исполкомашеи колхозийи совхозийи кулгалхошеи республике лаьттан законодательствои бахача наха шоашта цӀенош хьалдара нормаши бокъонаши йизза кхоачашъелга чакхдаккханза даргдац.

Автотранспортни боахамий а кхыча ведомствай а кулгалхой паччахьалкхен транспортни средстваш шоашта хӀама яккхара лелаелга овланга денз хир хоададаь дӀадаккха декхарийла ба. Министрий Совето, хетаргахьа, баха нах транспортаца кхы а дикагӀа Ӏалашбара мел эшар динза даргдац.

Правоохранительни органаш къахьеганза йоахача доходех дола дешаш тохкачара а суде дувцачара а гӀулакх, закон толхадаьр таӀазарах кӀалхарваргвоацаш, хаьдда тоаде декхарийла я. Цунца цхьана, хоадамболлаш тоаде деза законодательствана пропаганда елга. чӀоагӀде деза школьникашкара денз болча бахача наха правовой кхетам лулга, хӀара къахьегама коллективе, городе, юрта, поселке бокъонца долаш долча хьалаца айхха из вӀаши а дувзаш.

Халкъа депутатий Советаш, просвещене, профессионально-технически образоване органаш декхарийла я кхувшбоагӀараштa идейно-нравственнии къахьегамеи кхетам балара, кагирхошта къахьегамга хьежжа социалистически дӀа-хьа декъара, принципаш лоархӀаш хургбола, хьашташ хьаькъале леладергдола уйла нигат чудоссадара тӀехьа беш бола тӀагӀерттан хаьддача лостамагӀеи лелабе.

Вай республикера къахьеганза йоахача доходий хир хоададара декхар комплексно кхетаде дезаш да, халкъа депутатий Советаша ерригача паччахьалкхени общественни организацецща айхха бувзам а лоаттабеш, царца цхьана дӀабахьа беза из болх уж доходаш хьаювла моттигаши цар бахьанаши дӀа а доахаш, закон толхадаь моттигаш гуча а йоахаш.

Хьабеш бола болх зе ца деш хилара хьакъехьа жоп дала дезар предприяти е объединени хилара принцип шеко а йоацаш вахаре кхоачаш а еш, къахьегама коллективий лоархӀам хаьдда айбе беза. Общественни рузкъа лечкъадарца лоаттабеча къовсама эффективнегӀа йола форма, ховш ма хиллара, халкъа боахама дерригача доакъошка хозрасчетни бригадни подряди юкъейоалаелга да. Халахете а, вайцига из гӀулакх хӀанз а шерра дӀадаьржадац.

Шеко а йоацаш, социалистически доалахье лораелга, ебаелга хоадамболлаш кулгалдеча кадраех. цар гӀулакхий а моральни а оагӀонга хьежжа хул. Республике кӀезига бац КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленумо дӀадеххача хьисапе перестройкана хьинаре юкъебаьхка советски, паччахьалкхен, боахама органий кулгалхой. Цхьабакъда. болаш ба вай шоай балха стиль эрга ца йоаккхараш а. Цхьабола кулгалхой критика нийса хилара мукӀарал а дийя, кхоачамбоацараш дӀадахара хӀама дац, хьалхагӀа а санна кхы хӀама ца деш дусарг ма дий, аьле. Цу критикага баьинаб уж. из аргӀана йола нотаци санна а лоархӀаш, къаьнача ӀаьдалагӀе дӀахо а шоай болх бу. Из гӀулакх хоададе деза.

КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленуме къаьстта белгалдоахар, перестройкана эггара а лоархӀамегӀдар кадрай лакхара нравственность, тешам болаш, хӀамилго Ӏехоргйоацаш, эздел долаш кадраш хиларца да, общества моральни унахцӀено чӀоагӀ ца йича перестройка декхараш кхоачашдулургдац вайга, яхаш.

Партийни, советски органашка ухача письмошка дукха масалаш да, цхьаццабола кулгалдара болхлой, совхозий директораш, колхозий председателаш, производства гӀулакхий, йоакхо а ца еш вешта цунна зе а деш, шо-шоай хьалаш тоадара, из а шоай алапех а доацаш, дукхагӀа йоакхо еш хиларах.

Кулга цӀена боацача нахагара материальни гӀулакхаш хьанйдеш вола кулгалхо тешамеи принципиальнии хила йиш йоацалга шеко а йоацаш бакъда. Къахьеганза доходаш яхара доакъашхо а йовсарий гӀонча а хул цу тайпарча кулгалхочох. Цу тайпарчарца лоаттабу къовсам а къахьеганза доходаш яхарца лоаттабеча къовсама цхьа дакъа да.

Къахьеганза йоахача доходащца лоаттабеча къовсама эффективни кечал а хинна дӀаотта еза гласность, цунга гӀолла тӀахьожам лоаттабергба вай республике цу нйрчача гӀулакха хир мишта хоададу хьожаш.

Укх тӀеххьарча хана, къаьстта укх сессена кийчо еча хана, республикански газетий оагӀонаш тӀа, телевидене экранаш тӀа, радиопередачашка цу темагӀа йола материалаш дукхагӀа хила яьлар. Бакъда из болх дӀахо кхы а чӀоагӀбе беза. формаш бе-бегӀа а еш. Журналисташа каст-кастагӀа дакъа лаца деза рейдаш еча, хьагучабаха беза къахьеганза йоахача доходашка баьннараш къуй, кхааш нйдераш, спекулянташ.

Правоохранительни органий, министерствай, ведомствай, предприятей, организацей кулгалхоша газетий оагӀонаш тӀа, телевиденеи радиои гӀолла дукхагӀа дувца деза къахьеганза доходаш яхарца лоаттабеча къовсамах, цунах хьахулашдар фуд хаьддача масалща хьа а гойташ. Цунца цхьана шерра пропаганда е еза хьанальча, хьинареча, творчески къахьегама, цунна йолча материальни а моральни а стимулированена.

Советий, депутатий, общественноста лоархӀам массанахьа а айбе безаш хилар дизза хьалъотт. Кхоачамбоацараши айпаши гуш хилар, царна эгӀазъахар, сердар кхоачам бац, де дезар да уж хургдоацаш, цар хир хоададергдолаш шоай практически болх цар хӀара дийнахьа беш хилар. Социалистически нийсхо, порядок, дисциплина хилийта, яхаш, хьалхадаьха а ца Ӏеш, уж телхаяра хаьдда никъ бехка беза.

Наха ха деза общества нравственни унахцӀенонах дола бакъдар, гуш хила еза вай социальни политика принципиальность, массанена ховш хила деза доши гӀулакхи цаӀ хила дезалга.

Укх сессена кийчо еча хана Лаккхехьарча Совета Президиуме, республикански газетий редакцешка дукха письмош даьхкар къахьегамхошкара, тӀема а къахьегама а ветеранашкара, депутаташкара къахьеганза йоахача доходащцара къовсам чӀоагӀбара хьакъехьа предложенеши критически замечанеши йолаш. Хьаьнала нах хӀама йоаккхараща, кхааш нйдеращца, спекуляцеца, обществана хоалуш хӀама а доацаш, паччахьалкхен а къахьегамхой а чотагӀа баха гӀертачарца машар хургбоацаш хилара къаьгга дола тешал да уж письмош. Цу письмошка да шоашта болча аьттонна бокъонаш телхаяра масалаш, из даьча наьха цӀераш а я цар тӀа, царна юкъе цхьаццабола кулгалхой а болаш, автораша яхачох, шоаш хьегача къих бахаш боацаш.

Республика экономика тайп-тайпарча сферашка социальни нийсхо, социалистически законность телхаеш хинна моттигаш бокъонца гуча а йоахаш къахьегамхоша даьча дуккхача хоамашца а лоткъамашца а дувзаденна, уж цӀендаь дӀадахара хаьдда йола предложенеш юкъейоалаю хӀанз. Оаха хьаллоац ерригa предложенеши факташи тахкара, царех де дезар дара Лаккхехьарча Совета комисси вӀашагӀйоалла аьнна депутатий группо енна предложени.

Республика халкъа депутатий Советаша. боахама органаша областной партийни организаце кулгал а деш, къахьеганза йоахача доходащца лоаттабеча къовсаме де дезарий хьакъехьарча СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указа положенеш йизза кхоачашъярга а республике социальни нийсхон принципаш котъярга а догдоахаш ба къахьегамхой.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета ялхлагIа сесси

ДОКЛАДАХ ЙОЛА ПРЕНЕШ

Пренеш хьаеллаш къамаьл дир парте Назрановски райкома хьалхарча секретара депутата **А. А. Мякиева.**

— Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабар — массане юкъара гIулакх да, — аьлар цо. — Цу проблемага лоархIамегIа долча политически, социально-экономически а кхетам балара а декхарга санна а хьожаш, партийни, профсоюзни, комсомольски организацей, советски, боахама а правоохранительни а органий низаш тIадерзаду КПСС райкомо вай вахара ерригача сферашка гучаовла шийна пайда бе гIерташ йола моттигаш овлангара денз дIаяхара эша гIулакхаш белгалдоахилга а кхоачащделга а комплексни хьисапе Iалашдара.

Яьча анализо хьахьекхад, къахьеганза йоаха доходаш елга Iалашдеш йола тароаш хьахулийтача керттерча бахьанех цаI районе бахача наьха лоархIаме дакъа общественно-пайданеча къахьегама юкъезза ца хилар долга. Негативни хьисапе Iаткъаш да моллагIча тайпара даь а сезонни балхаш дара районал арахьа нах дIаухаш хилар. ИIаьххача юкъа идеологически воздействи йоацаш бус уж, стабильни йолча къахьегама коллективашта юстара латт. Из дош кIоаргга техкад оаха хIанз. Хьинаре чакхбаьккхаб общественни производствана юкъезза боацача, болх бе йиш йолча бахача наьха ерригa категореш хьагучаяхара а царна балха моттигаш Iалашъяра а бола болх. Цу гIулакха, эггара хьалха, пайда эц болх беш йолча предприятей таронех. «Электроинструмент» заводе, мельзаводе, кирпишк еча заводе кхаь сменагIа болх белга вIаштIехьдаьккхад, шоллагIа смена вIашагIъеллай трикотажни фабрике, «Экажевский» совхозе хIанзлехьа болх бе йолаеннай полиэтиленови пленка, гIишлон блокаш, столярни изделеш арахецара кхо цех. ГIонна йола производствaш вIашагIйохкаш латт кхыча боахамашка а. Цу дерригне а вIаштIехьдалийтар 1986 шера а укх шера 5 бетта а 1600 совгIа саг балха дIанийсве.

Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабеча боккха лоархIам кхоач къахьегама коллективаш к а. Бакъда, массанахьа а яц уж хьинар долаш. Кулгалхошкахьара тIахьожам ца хилар бахьан долаш района жилищно-коммунальни боахама управлене нийсденна хIама да квартирехи кхыча гIулакхехи бола мах паччахьалкхен сберегательни кассашка гIолла а ца телаш, шин контролера нахагара ахча хьанйдаьлга. Из нарушени яро царех цхьанне аьттув баьннаб 8 эзар сом ший киса дилла.

«Назрановский» совхозе доакъараш дIаахийтара цIенхаштта учет ца леларах шоашта пайда баь цхьаболча скотникашен жаIушен. Фермашка шоай доалахьара доахани жаи лоаттадаьд цар, пхи эзар сома маьха зе а деш. Шийна теркам тIаозаш хIама да из нарушени коллективо ше а ца йоаккхаш, района тIахьожам лоаттабеча органаша гучаьккхалга.

Тайп-тайпара лостамаш долаш, тIагIертта, лакха принципиальность йолаш хила беза къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабара халкъа депутатий Советаша бу болх. Бакъда, советски органий цхьабола болхлой шоаш а бувл шоашта пайда бе гIертача наькъ тIа.

ДегIаухача демократе, гласноста хьалашка айлу правоохранительни органий бехктокхам. Бакъда, кхоачамбоацараш кхы а тоъал да. Моттигаш нийсъеннай, должностной зуламаш дар бахьан долаш РОВД цхьабола болхлой уголовни бехктокхаме озаш а.

Къахьеганза йоаха доходаш елга овлангара денз дIадаккхара беча дукхапланови балха тIа ирра отт прокурорски надзора эффективность тIагIертта айе езаш хилара дош. Сона хетачох, дукхагIа пайда луш хила беза республика прокуратура а МВД а оагIорахьара района административни органашта лоаттабу ведомственни тIахьожам.

Нийсса кIира даьлча цхьа шу дуз къахьеганза йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбарах йола керда законодательни акташ юкъеенна, аьлар НГIАССР юстице министра депутата **И. А. Албастова.** ХIаьта цул тIехьагIа сел дукха ха яьннаеце а, даьчун анализо тешал ду республике из болх вIаштIехьбоаккхача гIулакха тIа цIенхашттара кхоачамбоацараши ледарлонаши ювлийталга. Къоалаш дарца, спекуляци лелаярца, торговле, унахцIено лораеча, бытовой гIулакхаш деча, кхыча отраслешка тайп-тайпарча хьисапе «хIамилг» яккха гIертарца законаца тарлуш доаца гIулакхаш леладеш бола нах кIезиглуш бац.

Шеко а йоацаш, социалистически доалахье лораелга Iалашдеча долаш долча цIенхашттарча кхоачамбоацараша эггара хьалха паччахьалкхеннеи общественеи Iалальмате доккхий экономически довраш дарца цхьана ду цIенхаштта дола нравственни зе а.

Сагото йойташ да судо ха теха кхалнах алсамбувлаш, хиценеши къоалаши юрташкарча материальни зе деча кхыдолча гIулакхий боарами айлуш латтнята.

Къаьстта ший белгалонаш йолаш да, паччахьалкхени общественнии рузкъана тIакхувдаш зулам де гIерташ хилара бахьанаш а хьалаш а даим а санна укх тIеххьарча шерашка цIаьккхаза хьагуча а дувлаш, массаза хиннараш санна дусаш хилар. Уж хьагучадувл гIулакха тIарча наха эггара хьалха шоаш боахам лелабеча законность телхаярца, кулга цIена боацача наха озабезамаш дарца, хьашт а доацаш, гIулакх, закона элементарни общественни предписанеш бе-башха ца хеташ кхоачашъярца. Хетаргахьа, техобслуживани еча «АвтоВАЗ» яхача Грозненски межреспубликански центра директорга н. Сахаровга хатта мегаргда малагIа уйла йолаш хиннав из керттерча бухгалтера заместителa, хIаьта цул тIехьагIа керттерча бухгалтера а балха тIа хьалхагIа Грозненски химзаводе уж декхараш кхоачашдеча хана нийс эзар сом ший киса долларах суд а яь, набахтара хIанзза араьнна йола Кагерманова ше кулгалдеча центре хьаэцача хана?

Дукха зе ду паччахьалкхенна кагий да оалаш долча къоалаша, цох къушта хьабоалаш бола «пайда» вIалла кIезига беце а. Халахете а, цу тайпара нарушенеш елга шерра даьржа да.

Грозненски консервни заводе яьча проверкаша хьа ма хьоккхара, дIадахача шера кагий къоалаш деш дукха нийсъеннача моттигех, шиъ «несун» мара вац завода болхлоша гучаваьккхар, хIаьта Грозненски дулха комбинате хьа мел лаьца верригa 170 къу милице болхлоша лаьцав.

Дулха комбината директора н. Джамурзаевен консервни завода директора н. Мушаиловен шоашкара тамашийна либерализм гучаювлийт «несунаша» еча правонарушенешта мах беча хана. Цхьаь цхьа моттиг нийсъеннац, къоалаш дар бахьан долаш, законо дIа ма деххара, цу кулгалхоша «несунаш» балхара дIабаьха, цар къахьегама книжка тIа йоазув а деш.

Уж тайпа моттигаш нийсъеннай Ленински, Заводской, Сунженски, Наурски районашка. Республике тIа-тIа дукхагIа хулаш латт спекуляци ярах суд яь гражданаш.

Къахьеганза йоахача доходащца лоаттабу къовсам эсала хилара цIенхаштта Iаткъаш да судий, нотариальни конторай, юридически консультацей, халкъа боахама юридически службай балха тIа нийслуш дола кхоачамбоацараши ледарлонаши.

1986 шера гидуаргаши шекара свеклаши дIаиккхача, дерригача тайпаех йола юртбоахама продукци маьхалъяккхара планови заданеш кхоачашъелга Iалашдаьд районо, промышленни продукци кийчъяра а маьхалъяккхара а планаш кхоачашъяьй, производственни, социально-культурни даькеоа объекташ хьалъеча дIахьожаеш йола капитальни вложенеш караерзаьй. Иштта дIадоладир ший къамаьл Урус-Мартановски райсовета исполкома председателя депутата **И. Т. Сотникова.** Уж толамаш кхы а доккхагIа хила тарлора, къахьеганза йоаха доходаш санна дола нийрча гIулакхаш дIадаха тха низ дIакхаьчабаларе.

Вай мукIарал дича бакъахьа да, къахьегарга хьежжа материальни маьхаленаш дIаса екъара социалистически принципаш телхаяь районе йолаш йола моттигаш советски, правоохранительни а боахама а органий балха тIа цIенхашттара кхоачамбоацараш нийсдалар бахьан долаш хинна хиларах. Цу факташтa принципиальни мах баьб халкъа депутатий районни а юрта а Советий сессешка, гражданий сходашка, кепайоазоне.

1986 шера халкъа тIахьожама комитетаци группацеи цхьана райисполкомо, депутатски активо советски торговлен бокъонаш мишта лораю техкар торговлени общественни кхачани 82 предприяти, царех 33-чу гучаьяьхай гIожа нарушенеш, административни порядкагIа бехктокхаме эзав прилавка 52 болхло. Кустарно-ремесленни промысел яра, газах, электроэнергех, хих пайда ийбара правилаш телхаяр бахьан долаш шера йолча юкъа гIол техад 100 совгIа сага.

ЦIенхаштта терко е яьннай халкъа депутатий районни а цхьайолча юртий а Советаш лаьттах дола законодательство лорадара тIехьа лоаттабеча тIахьожама. 14569 приусадебни лаьттан участкаш техкай соахка. Из лар бахьан долаш гучаяьккхад лаьттах пайда ийбара оттаяь нормаш хьалхагIа телхаяь хинна 282 моттиг йолга. Де доагIа гIулакхаш чакхдахар бахьан долаш гражданашкара хьалаьккхад законагIа ца боагIаш пайда ийбаь 71 га лаьтта, дIаьхай самозахваташ.

ЧIоагIбаьб паччахьалкхенна хинна зе юхаметтаоттадара дешаех бола теркам. 27 иск яьй района прокуратуро. Хьажа а хьежа судо ерригаш а бакъъяьй уж.

Къахьеганза йоахача доходий никъ бехкара цIенхашттарча духьаленех цаI я тха района хьалашка бахача наьха цхьаккха хIама деш доаца дакъа балха дIанийсделга. Соахка общественни производствана кхы тIа а юкъеэзав 711 саг, карарча шера хьалхарча ах шера — 754 саг, цу даькъе организованни порядкагIа объекташ хьалъяра Омски областе хьожаваьв 490 саг.

Цуьнца цхьана «Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабелга чIоагIдарах» долча Указах пайда ийбара практике цIенхашттара кхоачамбоацараш нийсдолийт района моттигерча Советашеи боахама органашеи.

Дош лу Наурски района «Россия» яхача колхоза жаIуна депутата **П. М. Исаевана.** Тахан сессе дувцаш дараш эггара лоархIамегIа дола дешаш да, аьлар цо. Харжархошца вIашагIъетталуш хиларах сона хов тха Мекенски станица къахьегамхоша мишта могаду СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указ.

Къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара йолча мероприятей план депутатащцеи «Россия» яхача колхоза активацеи цхьана кийчъяьй Мекенски станични Совето. Из чIоагIъяьчул тIехьагIа цхьа шу дизад. Тахан цох лаьца ала долаш а да. Нах квартирашка чу а хувшабеш, царгара доходаш йоахаш хинна нах хьагуча а баьха, учете дIаоттабаьб уж тайпа 21 саг ва станице. Порядок яьй наха шоашта цIеноше хьалдеча а. Станицера дерригa доахан меллад а хайна, царех совдараш хьа а ийца, паччахьалкхенна дIаденнад. «Россия» яхача колхоза гаражерча, иштта комплексни бригадашкарча автотранспорта учет лелаелга тоадаьд. Автотранспорто доагора - смазочни материалех пайда ийбара лоаттабу тIахьожам чIоагIбаьб. Массе а тайпа автотранспорт цIагIа дIаоттаяь лоаттаелга, шоашта долча гIулакха транспорт лелаелга практически дIадаьккхад. Станица къахьегамхой гIонна долча боахамашта йол кийчъяра хьуна оасай участкаш дIайийкъай, опорни пункти ший лоIаме халкъа дружинеи дикагIа болх бе йолаеннай.

ХIаьта хIанз а тIехьа кIезига дац кхоачамбоацараш. Тха станице, оалаш ма хиллара, республикера эггара йIаьхагIа йола базар я, станице бахача наха бIарччача деношка цига дохк баьцадараши соми, хIаьта колхозе-м тоъаш бац болхлой. ХIара коа комсаш я, комсаш соми бохк рынок ца хилар бахьан долаш, царех спиртни малараш хьадара йола биидал хул. Районе из дош къоастаде деза ха хьатIаэттай. Доакъар ца хилар бахьан долаш доахани коа тIара оалхазараши маьхаца кхоабаш моттигаш нийсъеннай, из а тоаде йиш йолаш гIулакх да, нагахьа санна колхозхой боахамаш а дIалаьрхIа доакъар кийчдой. Нах чубахача цIеношта ремонт яра, столярни изделеш хьаяра дош доагIача хьисапе къоастадаьдац, цудухьа частникашка уж гIулакхаш дайта дезаш хул нах, вокхар къахьеганза доходаш йоах.

ХIанз а тIехьа дIадаланза да ца кхычар чотагIа баха гIерталга, колхозни рузкъах хIамилг яккха гIертилга. Болаш ба колхоза чотагIа баха гIертараш а. Цига де дезар даьдац станични Совето. Хьайбаш довш е хьакханза ца доалаш урс хьаккхарах хинна зе юхаметтаоттадара даькъе цIенхашттa кхоачамбоацараш да колхозе. Духхьал укх шера ялх бетта хьайбаш доврах хинна зе 39 эзар сом да.

Станични Совета исполкома заседане дийцар «Россия» яхача колхозе къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбарах дола дош. ЙоагIаш йола решени тIанийцар. Цхьабакъда, социалистически доалахье лораяра, ца йоагIаш списани яра хIанз а боагIача боараме леладац колхозе юххьанцара учети тIахьожами лоаттабелга, къахьеганза йоаха доходаш соцаяра къахьегама коллективай таронех хи кхоачамехи эсала пайда ийбу. Йоккха сагото кхоачаю «несунаша».

Къа ца хьегаш йоахача доходащца, социальни нийсхон принципаш телхаярца къовсам лоаттабар Госагропроме перестройка ярца дIакъоастаде йиш йоаца дакъа да, аьлар ше къамаьл деш НГIАССР Госагропрома председателa заместителa депутата **М. А. Арбиева.**

Анализо хьахьекха ма хиллара, агропромышленни комплекса предприятешка къа ца хьегаш йоахача доходий хьаст хиннаб къоалаш, недостачаш, юртбоахама продукци эцачеи маьхалйоакхачеи ца доагIа гIулакхаш леладар, приписскаш, яр, ца даьр даьд яхаш дIагойтар, алапи телара бокъонаш телхаелга, автотранспортах, доагора - смазочни материалех пайда ийбар телхадлега, материалашта списани елга, наха шоай доалахьара доахан юкъарча доакъарца кхоабилга. Госагропроме гIолла хинна зе 1399 эзар сом да.

Доккха зе ду кагийча къоалаша, уж къаьстта а дукха дIадаьржад дулха-шурий, кхачан промышленноста предприятешка, снабженско - сбытовии гIишлони организацешка.

Юкъарча доакъарца наха шоай доалахьара хьайбаш кхабарах боахамашта доккха зе ду. Дукха бокъонаш телхаю колхозашен совхозашен лаьттан участкаш дIахьежаеча хана, юкъарча лаьттаех пайда ийбеча. 1986 шера яьча проверкаша хьагучадаьккхад 260 моттиг бокъо толхаяь нийсъялар, дерригa лаьтташ дистача 2247 боахамий шоай доалахьара лаьта 414 гектар дукхагIа хиннад. Бокъонаш телхаяра цхьа бахьан да нах баха пункташ хьалъяра генеральни план, типови проекташ, боагIаш бола тIахьожам ца хилар.

Къахьегамах алапи телара бокъонаш телхаярах, ца йоагIаш премеш телара агропроме гIолла даь зе 715 эзар сом да. Къаьстта дика доацаш да уж гIулакхаш Ачхой-Мартановски, Сунженски, Шелковской, Наурски, Советски районий боахамашка, «Чеченингушконсервпром» объединене, «Пищепром» тресте. Цига дукхача предприятешка во лелаю учет. Даь зе юхаметтаоттадайтара де доагIаш дар дац.

Белгалдаккха дезаш да, ревизеша шоашка дIаеннача материалашка чIоагIа хьажа езача следственни органаша цхьайолча хана тайп-тайпара бахьанаш а увттадеш, уж юхателаш хилар, цудухьа ший ханнахьа бехкечаргара хьадаккхац хинна зе, уж бехктокхаме озац.

Хьайбаш лорадеча цIенхаштта кхоачамбоацараш долаш а моттигаш нийслу. 1986 шера хьайбаш доврах хинна зе 9,9 миллион сом да, цунах бехкечаргара хьадаьккхар 106 эзар сом мара дац.

Дуккхача колхозашкен совхозашкен чIоагIа во лелаю бухгалтерски учет, лохача боараме ба боахама чура тIахьожам, хинна зе юхаметтаоттадара болх а во лел. Из иштта доллаше моттигашка йоагIаш йола терко яц кадраш кийчъяра, царна кхетам балара, къаьстта счетни болхлошта.

Къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабара Госагропроме кийчдаьд комплексни де деза балхаш, цу дешага хьежай коллеги. 1986 шера следственни органашка дIаеннай 2038 эзар сома маьха ревизи яь 124 материал, хиннача зенах бехкечаргара хьатакхийттад 815 эзар сом. Ревизе материалех бехктокхаме эзав 452 болхло, царех 53 кулгалхо шоай балха тIара мукъавалийтав. Учет эргаьккха тоаяра, бухгалтерски кадраш кийчъяран цар квалификаци лакхъяран тIадерзадаь балхаш деш да.

— Аз, депутата, кхетадеш да къа ца хьегаш доходаш йоахача наьха хоадамболлаш долча даькъана духьала къовсам лоаттабара къамаьлаш даьраша оарцагIдоахилга, — аьлар Гудермесски района «Кошкельдинский» совхоза комсаш кхееча депутата **Ш. Ш. Баймурадовас.** — Теркам тIабахийта безаш да, довзаш дола соцамаши Указаши тIанийцачул тIехьагIа Гудермесски района исполкомий Советаша, депутатски актива болх лаьрххIа а эффективнегIа беш хилар. Къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара дола дешаш ханханнахьа дувц Советий сессешка, цар исполкомашка, массазарча комиссешка, гражданий сходашка. Цу лостамагIа хьинарегIа болх бе йолаеннай, административни органаш. Шоашта болча пайдана транспортни средствaех пайда ийбеш йола моттигаш гучаяьхай халкъа контролераша. Спекулянцеца а къовсам лоаттабу.

Цхьабакъда, къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабара даькъе хIанз а тIехьа Советий балха тIа дукха кхоачамбоацараш да. Цхьаболча депутаташа, массазарча комиссеша тIагIертта новкъостал дац къа ца хьегаш доходаш йоаха моттигаш гучаяхара. Юрташка бахача цхьаболча наха хьа а ийеш юха йоахк юрта боахама продукци: баьцадаараш, сом, хьайбай продукци.

Вай, республика депутатски актив, декхарийла я къахьегаме, общественни вахаре хьоккхам тела. 1986 шера духхьашха со керте эттар комсаш кхееча звенона. Болх бир коллективни подрядагIа. Тхона тIачIоагIъяьча 26 гектарах хIаране тIара 54 центнер комсаш чуэца езача, чуийцар 81 центнер. Юкъера лаьрхIача звено хIара члена ийцар кхо эзар совгIа сом алапи. Укх шера оаха дош деннад хIара гектара тIара 85 центнер комсаш чуэца. Из хургда Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара оаха луш дола совгIат.

Цул тIехьагIа къамаьл дир НГIАССР халкъа тIахьожама комитета председателa депутата **П. Г. Кащеева.** Цо аьлар:

«Къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара де дезарех» яха КПСС ЦК соцам арабаьнна шу дизад. Итогаш а еш, ала мегаргдолаш да, халкъа тIахьожама органаша халкъий депутатий Советий массазарча комиссещца, общественни организацещца, правоохранительни органащца цхьана советски вахара хьисапаца ца доагIача цу нийрчача гIулакхаща лоаттабу къовсам кIезиг-дукха чIоагIбаьб аьнна. Цу юкъа гучадаьккха ца тоъаш хиннараш, растраташ, даь къоалаш, зенаш 4 миллион гарга сома маьха да.

Шун теркам тIабахийта безам ба са ведомственни тIахьожам тоабанза, министерствай, ведомствай, предприятей, организацей кулгалхой бехктокхам айбанза, правоохранительни органий лоархIам чIоагIбанза барг ца хилара.

ХIанз а тIехьа кIезига моттигаш нийслац, ведомственни ревизораша долаш долча хьала маIан ца деш, предприятера кхоачамбоацараш гуча ца доахаш.

Ведомственни тIахьожам во лелабелгах дола масалаш халахете а кIезига дац. Уж нийсденнад «Чеченингушавтоавтотранс» объединене, НГIАССР бахача наха бытовой гIулакхаш дара йолча министерстве, Шалински Гудермесски районашка кхычахьа.

Перестройка хьалашка доал ца дарца, кутаща, къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабара комитеташа, группаша, посташа бу болх дIахо эргабаьккха тоабаран чIоагIбаран наькъаш лахарца дувзаденна кIезига хаттараш хьалхашка увттац халкъа тIахьожама органий болхлошта. Халкъа тIахьожама органаша халкъа депутатий Советий массазарча комиссещца цхьана еча проверкаша новкъостал ду эффективность лакхъе. Цар хоалуш таро хулийт кIезигагIа проверкаш а еш, цар дикал лакхъе, уж шерагIа йоаржае.

Къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабеча къовсаме чурча гIулакхий органаша беча балха хетадаь къамаьл дир СССР МВД БХСС Керттерча управлене начальника заместителa **А. С. Клюшникова.**

Доклада тIа а депутаташа даьча къамаьлашка а бокъонца да а доагIаш дувц республике къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабара даькъе чурча гIулакхий органаша кхоачамболлаш дакъа лоацаш ца хиларах, аьлар оратора. Доккхий къоалаш дарца, къаьстта боккхача боараме а долаш, кхааш нийдарца, къа ца хьегаш йоаха доходаш дIаяхара даькъе формащца къовсам лоаттабара тIехьа беча балха тIара хьоккхамаш къаьстта холуш лохденнад укх шера. Дерригача гIулакхашка диллача, мукIарал де дезаш да экономика сфере зуламаш дара бокъонца бола боарам чурча гIулакхий органаша регистраци ечул дикка лаккхагIа хиларах. Цунна тешал ду доклада тIа йийцача факташа, къахьегамхой дукхача письмоша.

Къахьегама коллективашца, общественностаца милице органий бувзамаш чIоагIделга мела лел. Чурча гIулакхий органий болхлоша чIоагIа а тIагIертта а болх бац халкъа рузкъа лечкъадара дерригa наькъаш а танилгаш а дIакъовлара. Кердача хьалашка Iалальмате мела лел цар шоай балха тIа эргалонаш елга.

Iалашдац къоалдеш, нах бовхаш, кхыдола кхераме зуламаш деш бола нах бехктокхаме озилга. Уголовни гIулакхаш къестадеча а дукха кхоачамбоацараш нийсдолийт. Нийса белгалдаьккхар, тахан шоашта пайда бара наркотически средстваш а йохкаш, зулам дарца бIаьхий хилара кхераме формаш республике яьржалга.

Да а доагIаш белгалдаккха деза къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара де дезарех дола СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указ кхоачашдеча правоприменительни практикен цун профилактически лостами кIезиг-дукха тоабенна хилар. Из иштта дале а нийса белгалдаьккхар, паччахьалкхени наьхен чотагIа баха гIерташ болчарна республикерча массанеша а могийтаргдоацилга дIахайта ца хилар республике деча балхаша. ХIанзалца хьа республика халкъа боахама дуккхача доакъошка, къаьстта агропромышленни комплексе, торговле, гIишлон хьалъеча материальни даькъе маьхера хIамаш ца йойташ лораяр Iалашделга во лел. Къоалаш дарах, хIамаш ца тоъарах, талхарах бехкечарна дIатIаяьхка йолча хIамаех хиннача зений боарам боккха ба. КIезиглуш яц еш йола приписскаш, къаьстта гIишлош хьалъеча организацешка, транспорте.

Мела лел чурча гIулакхий органаштеи ведомственни контрольно-ревизионни службаштеи, халкъа контролераштa юкъера бувзамаш чIоагIделга. Цудухьа бов тIахьожама ший упреждающи бола лоархIам.

Эттача хьалашка диллача республикерча милице дезар да кхы а принципиальнегIеи самокритичнегIеи хулаш йолча процессашта оценка ялар, къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабара долча гIулакха тIа дола кхоачамбоацараш нийса а долчча бесса дувцаш а къоастадар, шоашта болча аьттонна бокъонаш телхаераща лоаттабеча къовсаме дукхагIа низаш тIадерзадар. СССР МВД ший оагIонгахьара де дезаш дола новкъостал дергда.

Оаха саготдеш дар да службашта юкъера гIулакхаш вIаштIехьдоахача нийслуш дола гIалаташ. Законность чIоагIдара тIагIертта балхаш деча, шерра гласности демократизаци йолча хьалашка, цхьайолча РОВД-шка следователийн БХСС болхлойи низаш вIашагIтехадац закон чакхдаккхара, социальни нийсхон принципаш хьаллацара. Бокъонца йола проблема а хинна дIаотташ латт уголовни розыскан ВХСС-и кадрай профессиональни боарам лакхбара дош. Царна каст-каста ца тоъаш хул принципиальность, халкъа доалахьен куташ елга ловргдоацилга.

Белгалдаьхеи кхыдолеи кхоачамбоацараш дIадахара болча балха къаьстта тIахьожам лоаттабергба СССР МВД.

Дош лу депутата **Ш. Хаджиевна,** Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене СМУ-2 комплексни бригада бригадира.

— Уйла тIаяхийта ладийгIар вай докладага, законодательни предположеней комиссей выводаш а яйзар. Цу массе хIаман бехке вай воаш да. Харц гIулакхаш леладу нах вайна лалла болх беш а бахаш а ма бий, цхьабакъда, вай уж вIалла боацаш санна теркал ца беш бут.

ЦIена болх бе, цIена баха безам боацаращца кхы а цIенхашттагIа къовсам лоаттабе беза, аьнна хетт сона вай массане а. Цу наха когашта кIалар лаьтта доаг аьнна хеталургдола хьал оттаде деза. Правоохранительни органий бехктокхам айбе беза. Вайцига Iалаьмате паргIата лел спекулянташ, цар гуччахьа хьаьналча къахьегамхошта тIера «цIока» Iойоакхх. МВД болхлош вай массане а цу эхь долча гIулакхащца тIагIертта къовсам лоаттабой цIендаь дIадаргда уж.

Къамаьл ду НГIАССР бахача наха бытовой гIулакхаш деча министра **Р. И. Зыгаловас.**

Тахан доклада тIа критика яьрашта юкъе, аьлар цо, цIи яьккхар бахача наха бытовой гIулакхаш деча министерства а. Мел аьннар нийса лар. Тха министерствага я 30 миллион сома маьха хIамаш, шозлагI-дале, тхо долча къахьегаш болча дуккхача болхлой доацаш заказчикаща бувзам болаш ба, долче, ахчана тIакхача йиш йолаш а ба. Цо кулга цIена боацача наха таро лу къахьеганза доходаш яхара.

Иштта долча хьалашка хила еза де дезарий Iалальмате нийса система, духхьал тIахьожам хинна ца Iеш, къоал де йиш хулийтаргйоаца учет а чуйоагIаш.

Цхьабакъда, мел дика оаха тIахьожам лоаттабой а, духхьал цунца проблема къоастaлой тамаш я. Тхона хетаргахьа, лоархIаме да лечкъораш де йиш йоаца хьалаш хьадар. Укхаза а хьалхарча плане оттае еза учет. Цхьайолча предприятешка юххьанцара бухгалтерски учет во лелаю, хIаьта опыто хьахьокхачох, цу хьалашка дукхагIа хул лечкъораш, хIамаш ца тоъалга, законагIа доацаш ахча телилга.

Лечкъораш ца хилийтара бола тха системера цхьа никъ ба министерства предприятешка материально-бехктокхаме бола нах кIеангагIа хулийталга.

Социалистически доалахье тIера ца ялийтара, къа ца хьегаш йоахача доходащца къовсам лоаттабара дувцилга а доацаш бехктокхаме ба министерства кулгалхой.

Сона хетачох, хIара депутата, хIара кулгалхочо де дезар да трибунера аьнна а ца Iеш, производстве, быте цу дешах шийна хеташ дар духхьал дIаалар.

«Къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара де дезарех» дола СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указ кхоачашдара балхах сессе дийцар жилищно-коммунальни боахама министра депутата **У. А. Арснукаева.** Из закон кхоачашдара министерствас кийч а яь, чIоагIийр хоадамболлаш йола мероприятеш, уж дIайовзийтай подведомственни предприятештеи организацештеи. Министерства а цун контрольно-ревизионни служба а проверкаш ю къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара дешаш къестареш. Республика ОБХСС-ца цхьана чакхьяха езача мероприятей план оттаьй, цу планагIа е лерхI рейдаш, Iомае лерхI ревизей материалаш, царех законагIа доагIаш дар хьадаь дий а хьажа лерхI. 1986 шера ерригa министерство хьанийцача недостачаш ярахи къоалаш дарахи ца тоъаш хинна ахча 1985 шера хинначул 11 эзар сом кIезигагIа хилар из 1987 шера 1 январага кхачалехьа 17 эзар сом хилар из. Квартирех хьа ца телаш тIадиса ахчаш кIезигагIа хилийтара тIадерзадаь а балхаш даьд.

1986 шера цхьоалагIча октябре денз Грозненски горисполкома жилищни боахама производственни управлене бухгалтерски учета централизаци яьй министерствас. ХIанз министерства системе я 25 организаци вIашагIтохаш йола 5 централизованни бухгалтери.

Цхьабакъда, кIезиг-дукха дикадараш карагIдийнна дале а, цхьайолча тха предприятешка, организацешка долаш дола нийрча гIулакхаш дIадахара беча балха стили методаши цIенхаштта тоаелга хиннадац.

Иштта а вешта а тха министерстваца ювзаенна йолча предприятешкеи организацешкеи къахьеганза йоаха доходаши из бахьан долаш хула зеи мичахьара хьахул хьожаш анализ яьй оаха. Геттара чIоагIа лоралуш даьча лоархIаме а цу даькъе шера довш дар цхьа миллион совгIа сом да.

Минжилкомхоза системе гIолла къахьенгаза доходаш яхара цхьа никъ ба бронировани ярца гражданашта законагIа доацаш квартираш дIателар. Уж наькъаш цIендаь дIакъовлара, министерствана дича бакъахьа хет бронированни еча квартирашка духхьал горрайисполкомашка аргIагIа латта нах мара ца хьежабелга. Цо, цкъа-дале, таро хулийтаргъя аргIагIа латтараша увза халонаш кIезигъе, шозлагI-дале, квартирашка баха хувшаргбац уж ца эшаш бола нах, кхозлагI-дале, кхычарна кара ца йолхаш юсаргъя квартираш, хIаьта бухсоцаш уж йохкар-эцар де йиш хургъяц.

ГIишлош хьалъярца, уж эцарца, йохкарца, даьй цIеношта шоашта тIаяздарца ювзаенна тайп-тайпара следкаш, къа ца хьегаш йоахача доходий источникаш хиларах тарра, шерра яржай, хIаьта иштта конфискаци яьча а выборочни а цIеношта учет лелаеча нийслу кхоачамбоацараш. Дукха моттигаш нийслу цIен доалахьара баьнна гражданаш дуккхача шерашка цар чу бахаш, хьалуш хIама а доацаш.

Дукха зе хул тхона бахача наха электроэнерги лечкъаярах, билеташ доацаш транспортаца уж дIа-хьа ахарах. ХIара шера хулаш дола зе 600—700 эзар сомал тIех хул. Цу дешашта къовсам лоаттабу оаха — цига лаьрххIа группаш а хьежаеш, цхьабакъда, цу дешай хьакъехьа общественностагара тхона новкъостал ца хуле, цунах лоархIаде тхона хала хургда.

Хьалха а хIанз а предприятера керттера фигура я кулгалхо. Цун знанех, опытах, инициативах керттерча даькъе тийша да производстве порядок хилар, коллективе морально-психологически барт-цхьоагIо хилар. Къа ца хьегаш йоаха доходаш ца хилийтара даькъера декхараш толамца кхоадара эшар да из.

Трибуна тIа ва автотранспорта Нохч-ГIалгIай территориальни объединене начальник **Е. А. Надиров.** Цо аьлар, объединене аппарате яь я къа ца хьегаш йоахача доходащцара къовсам чIоагIбара предприятешкара гIулакхаш мишта латт хIара квартале хьожаш йола, автотранспортни предприятешка законность леладаран кулгалхой бехктокхам лакхбаран тIахьожам чIоагIбара йола централни комисси.

Хьаяь йолаш я лелаш йолча составах пайда эцара, мухь кхахьара программни методаш юкъехкахьара, оперативни доал дара центр, из бахьан долаш пакеташкеи подонашкеи мухь кхухьилга дIадахача шера укх хана хинначул 1,9 процент лакхденнад. Социалистически рузкъа лорадар духьа хан-ханнахьа хьож ерригача кассашкеи складской помещенешкеи гIулакх миштад. Бакъда из болх беше, вIаштIехьдаьннадац соцам бизза кхоачашбе.

Республика халкъа тIахьожама комитето даьча хьажараша хьахьекхар къа ца хьегаш доходаш яхара никъ къовлаш объединенеи ведомственни йолча предприятешкеи ма боагIара болх вIаштIехьа ца баькха хилар, даь доаца балхаш даьд яхаш приписскаш елга, пассажирски транспорте даькха ахча водителаша шоашта дутилга, ший гIулакха а хIама яккха а автомобилаш лелаелга, доагори запасной оатхалаши лечкъаелга ловргдоаца хьал оттадаь ца хилар.

1986 шера 1436 автоколонне а мухь кхухьача кхыча предприятешка а бихьа боацаше 20518 сом мах бола 10 эзар тоннал совгIа мухь бихьаб аьнна 1939 сом алапи деннад, 5 эзар сомал тIех мах бола доагор тIера дIадаьккхад. 1572 автоколонна СМУ а хьалха хиннача кулгалхоша тIахьожам лоаттабаьбац бухгалтерски аппарата, балха тIахьожам лоаттабелга Iалашдаьдац, из бахьан долаш законагIа доацаш дIа ца луш дуташи ахчана перечисленеш еши 10 эзар сом лочкъадаьд. Бехке бараш уголовни бехктокхаме эзаб.

Гараже бийсана автомобилаш дIа ца оттаеш 120 моттиг хиннай. Дукхха бола водителаш городашкара городашка мухь дIа-са кхухьаш йIаьххача хана гараже багIац, автомашинех шоашта пайда ийбу. Пассажирски транспорте дукха моттигаш я билет доацаш пассажираш дIа-са кхувлаш.

Къа ца хьегаш доходаш йоахаш хилара керттера бахьан да бехке барашта юкъарчал доацаш бехк беш ца хилар. Къаьстта аьлча предприятей, автовокзалий объединене кулгалхоша а контрольно-ревизорски отдело а финансови дисциплина толхаяьрашта доагIар ца дар бахьан долаш хьахиннай къа ца хьегаш доходаш яхара керда моттигаш. Иштта, масала, ПАП-5 хьалха хиннача директора доагIар динзар хадданза выручка шийна юташ хиннача водителa Габаровна, кхыча водителашта. Дукха моттигаш гучаяьхай контрольно-ревизорски служба болхлойн вокзалашкара автобусаш тIа нах тIахувшабу контролераши шоаш финансови дисциплина телхаеш.

Финансови дисциплина телхаярах пассажирски транспорта 26 водителацара материальни бехктокхаме хилара договораш дохадаьд, 87 саг кIезигагIа алапи доагIача балха хьожаваьв, цхьаболча водителех йола материалаш уж уголовни бехктокхаме озара правоохранительни органашка дIачуеннай.

Даьча гIулакхех дика ноагIо беркат даьннад. КIезигъеннай шийна болча пайдана автомашинаш лелаеш, билеташ доацаш пассажираш дIа-са кхувлаш йола моттигаш. Бакъда кхы а дукхагIа хIама де деза долаш дола кхоачамбоацараш дIадахара.

Трибуна тIа я Старо-Юртовски птицефабрика птичница **М. З. Буруханова.**

— Шу совгIа ха яьннай къа ца хьегаш доходаш яхарца лоаттабу къовсам чIоагIбара хьакъехьара КПСС ЦК соцам собранешка, граждани сходашка оаха чIоагIа бийцачул тIехьагIа, — аьлар депутата. — Фуд хIаьта хувцаденнар?

«Загорский» совхозе юкъейоалаяьй учета журнально-ордерни система, доагорах пайда эцача порядок оттаьй, доагора кхом бича преми яла а из совгIа дIадахийтача цох доагIар хьадаккха а лаьрхIад. Партийни организаци кулгалхой, теркам тIабохийташ хьож кулгалдеча а къаьстта материальни бехктокхамеча а балха тIа оттабеча наьха гIулакхашка. Укх тIеххьарча хана коллективай собранешка херж кулгалхойи специалисташи. Цо йиш хулийт боагIаш боаца нах кулгалдеча балха тIа ца бахийта.

ДIахо а хозрасчет кIоаргъяра бригадни подрядага довларца дувзаденна юкъейоалаяьй затратий учета лимитно - чекови система, цо а иштта безам болийт материально - технически ресурсех дикагIа пайда эца. Цар а кхыча а гIулакхаша социалистически рузкъа дикагIа лораде йиш хилийтар. Ший бахьан доацаш дац 1985 шера миллион сом зе даьча «Загорский» совхозо 1986 шу 175 эзар сом пайда беш чакхдаккхар.

Бакъда, тIехдаьккха аьнарг хургдар къа ца хьегаш йоахача доходащцарча къовсаме дерригa шаьра да аьлча. Совхоза зоотехнически служба балха боарам лоха ба. БоагIача боараме бац халкъа тIахьожама группа, депутатски постий болх. Цар кIезига ю рейдаш.

Старо-Юртовски птицефабрике а да кхоачамбоацараш. Каст-каста хул доакъар, фуаш лечкъадеш моттигаш, «несунашта» чIоагIа никъ бийхнабац.

Халкъа депутатий Толстой-Юртовски юрта Совето цхьабола болх баьб къа ца хьегаш йоахача доходащца лоаттабу къовсам чIоагIбара. Юрта практически бац тунеядцаш, дукха хIама ду цIен-ноаной балхаоттабара. 40 совгIа кхалсаг цIагIа къахьегаргдолаш комбинаташка балха яхийтай.

Къамаьл де дош лу НГIАССР чурча гIулакхий министра заместителa **А. Ф. Зайцевна.** Цо дийцар, республика МВД-ас а моттигашкарча цун подразделенеша а къа ца хьегаш йоахача доходащцара къовсам хьинарегIа лоаттабеш хиларах. Къаьстта аьлча, сотрудникашкара дукхагIа хьадех, цар балха дукхагIа тIахьожам лоаттабу, хьагучаяьхача ерригача фактaшта ирагIа реакци ю.

Бакъда партийни, советски органашка, массови информаце средствашка ухача гражданий письмоша тешал ду чурча гIулакхий органий болх паччахьалкхен, общественнии личнии боахам тешшаме лорабелга Iалашдеш ца хилара.

ХIаьта а 1986 шера пхе автопредприятега (Грозненски автокомбинат, № 1570, 1435 автоколоннаш, Малгобекскии Назрановскии АТП) хьежача гучаяьлар 349907 тонно-километр мухь дIа-са бихьаб, аьнна приписскаш яьлга.

Бакъда, республика дуккхача предприятей, организацей, боахамий кулгалхоша хьалха а санна халкъа рузкъа лорадара йоакхо е езаш шоаш лерхIац, цох правоохранительни органий гIулакх а хеташ.

КIезигагIа хулаш яц личини доахан, боахамий кулгалхой дараш а, общественнии паччахьалкхени Iулаца леладелга промышленнии юртбоахамеи продукци учетах къайлаххухьа моттигаш.

«Назрановский» совхоза механизатораш йол хьокхаш, силос йоллаш ба.

Льтта оахаш, из кийчдеш къаьстта а дика болх бу механизатораша Чибиев Мурада, Жигустов Зяудина. Даурбеков Абос, хIаьта кхашка доакъара культураш дIаювш Ведзижев Мурада, Цечоев Мурада, кхычар.

СУРТАШ ТIА: доакъара культураш дIаера льтта кийчду дикагIвола механизатор Чибиев Мурад; макхаш доахаш. культиваци еш льтта кийчдеш йоахка цу боахама агрегаташ.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ГОСПРИЕМКАГА КИЙЧЛУ

Госприемкана тIадиллад кийча продукци паччахьалкхенна дIалулга, дерригa тохкамаш нийса дара тIахьожам лоаттабелга, стандарташкеи бустамий средствашкеи хьожилга. Кердача шера денз тха объединене предприятеша а иштта бергба болх. Мишта кийчлу уж ведомственни боаца тIахьожам юкъебоала б а р а? Из болх дIаболабаьб ер шу долалуш. Бакъда цхьайолча предприятешка цу хьакъехьа ер ма дий аьнна даь хIама дац. Царца ювца ягIац СССР 50 шу дизара цIерагIара Грозненски химически завод. Укхаза цIенхаштта чакхъяькккхай тохкамий лабораторей аттестаци, организационно - техничес к и гIулакхаш даьд, еррига арахецаш йола продукци нормативно - технически документаце ма яххара я. Заводе юкъейоалаьй, эргаьккха тоаеш а я продукце дикалга хьажара система.

Бакъда хIанз а къоастаьяц еррига проблемаш. ХIаьта а предприяти госприемкага цIенхаштта кийчлуш хилар массанахьа гуш да. Керттера новкъарле ер да В. И. Ленинен Н. Анисимовен цIерагIча заводашкара хьайоагIа бийдал дика ца хилар.

Химикаша санна дика вIаштIехьъяькккхай А. Шерипова цIерагIча заводе остаточни даьтта производство. Еррига материальни продукце дикала хьокхамаш доагIачул тIех да. Ший бахьан доацаш хиланзар МС-20 коллективана апрель бетта паччахьалкхен аттестационни комиссе дикала тIехйола категори ялар. Вокх оагIорахьара аьлча, из продукт яккха йилла ха тIехьяьлар. ХIаьта производства культура а хила йоагIачоа гаьна я.

Теша безам ба коллективо укх гарггача хана продукце дикал лакхьерг а боахаме йоагIаш йола порядок оттаерг а хиларах. Индустриальни даьтта даккхарах лакхе дийцачоа нийсса духьала я технологически зIи. Нормал шозза дукхагIа тухаш доахкача мехкдаьттагара доладенна тIеххьара хьахулача продукташка кхачалца дикал массаза а хилац нормативно - технически документаце дIадехараша ма яххара, госприемка юкъейоалаяра заводе беш боккха болх бале а. Цунна тешал ду оттадаьча организационно - технически гIулакхаша, дика оттабаьча лабораторни тIахьожамо, болх булургболаш хьахиннача коллективо.

В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода болх дика хиларах тийша я объединене еррига предприятей балха эффективность. Заводашка госприемка юкъе ма йоалайинге оттаргда входной тIахьожамах дола дош. Брак яь бийдал госприемка служба заводашка хьачуяйтаргьяц.

Новкъа хете а, цу предприяте тхона гуш дац керттера проблемаш къоастаяра — арахецаш йола продукци дикагIа хилийтара карагIдаьнна хIама. Кхетадеш да Г-43-107 яхача болх бе йолаялийта гарга кхаьчача комплексо дукха ха йоаяйташ хилар, хIаьта а бийдал дика ца хилар бахьан долаш цхьайола процессаш совцаярах доалаш хургдац гIулакх. Тахан тхога яц дергдолча гIулакхий организационни план мара. Госприемкага кийчлуча хана из а ма дий лоархIаме дош. Дукха да къоастаданза дола технически дешаш. Из дика гу материальни хIамай дикала тохкам бича. Завода технически отдело оттаде деза технологически установкаша лерттIа болх берг болен арахецача продукце дикал лакхъергйолен, хIаьта иштта объединене заводаш дикача бийдалца Iалашъергйолен гIулакхаш.

Цул совгIа, предприяте йолаш йолча стандарташка хьажа а деза, заводий, хIаьта иштта царца ювзаенна йолча предприятей технологически регламенташа дIадехарашка хьежжа уж ювза а ювзаш.

Н. Анисимова цIерагIча заводе госприемкага кийчвалара хIанз а кIезига хIама даьд. Оттадаь организационно - технически гIулакхаш деш дац. Предприяте кулгалхоша берригa кийчон болх тIаберзабаьб «Дикал» яха программа кхоачашъяра, из гаьна ба госприемкас оттадеш дола декхар кхоачашдара. ХIаьта арахецача продукце дикал потребитель раьза веш яц. Из тара да дика йоаца продукци арахецилга завода гIулакх деча персоналан ИТР-ан норма а хинна дIаоттара. Из бакъду укх шера дIабахача пхе бетта баьча лабораторни тIахьожамо.

Боккха емкостни боахами коммуникацеши йолаш я производственно - товарни контора. Дукха мехкадьттен мехкдаьтта продукташи чакхйоал цун бийдален товарнии резервуар а ш к а, валара хIанз а кIезига хIама даьд. Оттадаь организа- мехкдаьтта чакхдаккхара кийчдеча установкашка гIолла, дукхха помещенеш я товарни продукци дIахецаш. Дуккха йола резервуараш цIенъеи тоаеи езаш я. Госприемка тIахьожамах дIакъоастаде йиш йоаца дакъа да уж емкосташ цIенъяри тоаяри.

ЧIоагIIа кердаяха езаш я лабораторни тIахьожама средстваш, моторни доагорий а кхыйолча лабораторни оборудоване а средстваш.

Де дезараш дукха да. Госприемка юкъейоалае еза ха кIезига йисай. Цу гIулакха кийчвалара болхлочунгара директорга кхаччалца — хIаране шийна могар де деза.

И. КИРСАНОВ,
«Грознефтеоргсинт е з» объединене керттерча инженера заместитель.

РЕПЛИКА

БАКЪДАР МАЛАГIА ДА-ХЬОГI?

«Лоаман Iуйре» цIи йолча альманаха тIа (№ 2 1987 шу) араьннай Мальсагов Абой «Вахара бакъдар гойтара» яха рецензи. Из цун кхолламе боккха лоархIам болаш хIама да, рецензи критически лостам болаш хиларах.

Дика-м дар иштта лостам болаш а иштта цIи йолаш а рецензи язъе каялари из араяларн, са романах язъяь яле а. Iойийшачо бакъдар малагIа да кхетадергдаларе.

Хьожаргда вай рецензе тIа фу язду.

«...Иштта йоазонхочо цу романа (дувцар да «ЦIийенна сайре» цIи йолча романа 2-гIа книжка) хьалхарча а шоллагIча а шинна а книжка тIа дикка говза сурт-сибат а дог-уйла а гойтача «турпалхоех», хьаьналча къахьегамхой моастагIех цаI ва цхьанна тайпара Советий Iаьдалца безам боацаш вола Мейри яхача кулака воI Зоврбик. ХIаьта цо а цун гонахьарча гIозаро а къайлагIа а гучахьа а шоашта могар ду вай мехка яьржача коллективизацена новкъарле яра.

Денна а бус а шоай низ а са а ца кходеш цу тайпарча наха дуьхьаллаьттачарех ва Советий Iаьдал доаккхача хьинаре дакъа лаьца къаьна коммунист Хьамид, райкома хьалхара секретарь Ювсап, граждански тIем тIа цIе партизанаш хинна Умат-Гирий Бексолтен. ХIаьта вай мехка Советий Iаьдал чIоагIдара даькъе дикка дакъалоац къоначар а. Къаьстта цу шерашка гIалгIай юрташка эттача классови тIема юкъе дакъалаьцачарех ба дикка лакха сакхетам а денал а долаш бола къона турпалхой— Мурад, ТIахIир, Мовли, Муса, Гири. Хьаьнала къахьегарал совгIа, шоай сакхетам а дегIабоалабарах царна дикагIа йовзаш латт хIанз шоай бокъонаш, ховш латт шоай мехка дай шоаш болга.

...Укх романа юкъе тоъал дукха да Советий Iаьдало кортамукъале еннача гIалгIай кхалнаьха сурт-сибаташ а. Хьалхарча замах санна доацаш, маIача нахаца цхьана колхоза аренашка хьаьнала къахьегаш ба йоазонхочо дикка говза сурт-сибат гайта бола дуккха вайнаьха кхалнах а мехкарий а. Къаьстта хоза дахкад автора Залихана, Iабидата, Хаде, Дуге, Райзата, Сабе, Тоийтий сурташ, хьахьекхад Советий Iаьдало енна паргIато бахьан долаш лоаман кхалнаьха айлуш латта сакхетам, тоалуш латта вахар.

Из цхьан оагIон тIа аьннад, хIаьта дIахорча оагIонаш тIа из ше аьннар дицделча санна, е из аларах дехкеваьлча санна, кхыдар йоах рецензе авторо.

«Царел (Iаьдала моастагIел — А. Б.) дуккха эсалах гойт авторо цу хана царна духьала льттача наьха, бакъболча коммунистий, комсомольций, мугIарерча активистий вахарн, гIулакхаши, сурт-сибаташи. Масала, романа шоллагIа книжка дешаш волча саго зенза дисац райкома хьалхара секретарь хиннача Ювсапа, Хьамид вийначул тIехьагIа колхоза председателалла хьожаваьча Умат-Гире, цун заместитель волча Мовле, цIе партизанаш хиннача Бексолта сурт-сибаташ хьакхолларан цар гIулакхаш довзийтаран автора дуккха а кIезигагIа къахьийгалга».

Психологи яхача Iилманца «логика» оалаш цхьа дош да. Москве арадаьнача «эрсий-гIалгIай словара» тIа гIалгIай меттала таржам даьд цу деша. «Уйлай никъ» аьнна латт цу тIа. Рецензи язъеш хилча, хIаьта критически лостам болаш из хилча къаьстта а, нийса никъ хила безар-кх уйлай. Ше яздеш дар саг тешаргволаш а бехктокхам бовзаш хила а дезар.

БОКОВ Ахьмад.

Эргалонашка гIа боахаш

«Чечингагропромст р о й» производственни объединенена чуйоагIача Грозненски аьшкбетонни конструкцей завода болхлой дика лоархIабу шоаш укх юбилейни шера тIанийцача социалистически декхарех. Продукци маьхала яккхара пхе бетта задани тIехкхоачашъяьй цар.

Потребителашта поставкаш яра договорни декхараш а тIехкхоачашдаьд.

Шу доладелча гIоне планал совгIа 11,2 лакхъеннай къахьегама овсарле.

Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходаьд 21 эзар сом. Кхом барен хьурмат дарен режим чIоагIъярах укх шера завода коллективо кходаьд эзараш сомаш.

Цехаштен участкаштен юкъе яьржача социалистически яхье таханарча дийнахьа цхьаккха а яц тIехьаюсаш. ХIаьта къаьстта дика къахьегаш я царна юкъе а Устарханов Мувсаси Куркиев Хьаж-Мурден кулгалду аьшкбетона конструкцейн арматурнии цехий коллективаш.

А. ЗАМАТОВ.

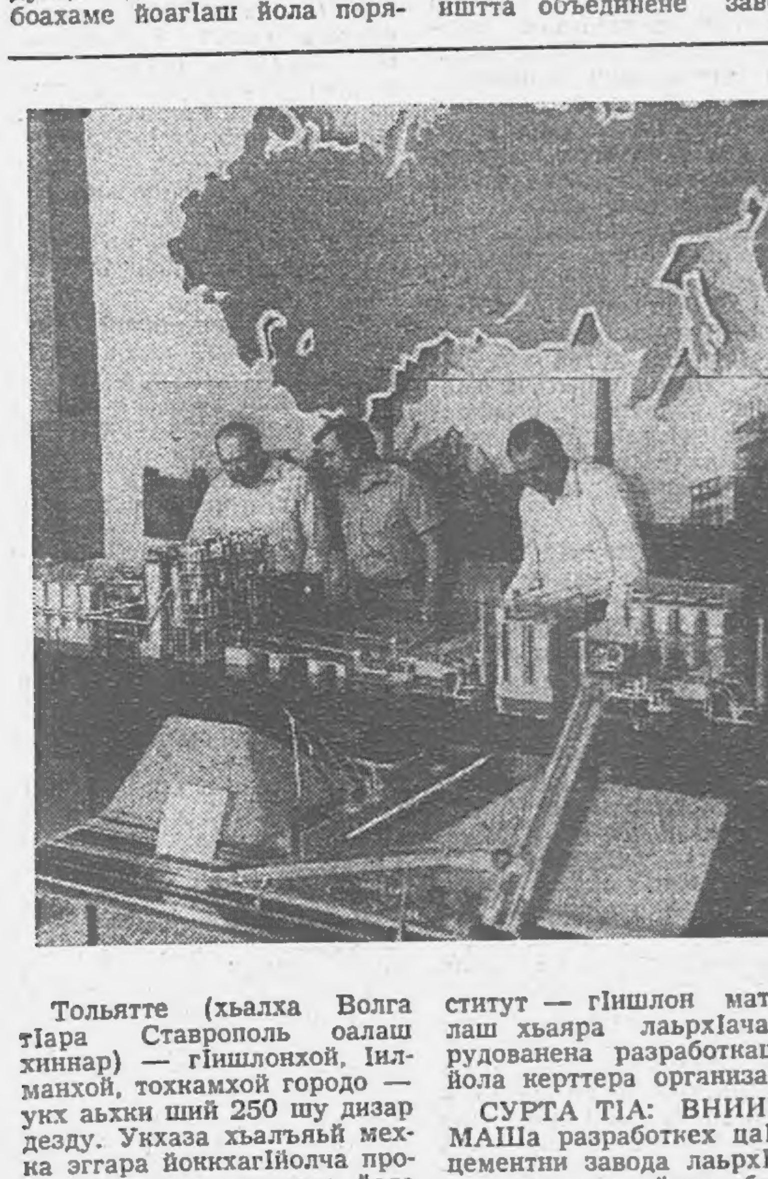

Тольятте (хьалха Волга тIара Ставрополь оалаш хиннар) — гIишлонхой, Iилманхой, тохкамхой городо — укх аьхки ший 250 шу дизар дезду. Укхаза хьалъяьй мехка эггара йоккхагIйолча промышленни комплексех йола СССР 50 шу дизара цIерагIа Волжски автомобильни завод. Хьахиннай химически индустре, кхачани яйгачеи промышленноста предприятеш, институташ, Iилма-тохкама центраш. Тахан городе 600 эзар совгIа саг вах.

Тольятте болх беш йола цементни машиностроене Ерригсоюзни Iилма-тохкама институт — гIишлон материалаш хьаяра лаьрхIача оборудованена разработкаш еш йола керттера организаци.

СУРТА ТIА: ВНИИЦЕММАШа разработкех цаI — цементни завода лаьрхIа лакха овсарле йола оборудовани. Цун макета юхе ба институтa специалисташ (аьрдехьара аьттехьа): пишкийн теплообменникийн отдела заведующи Тихомиров Павел, теплообменни устройствай лабораторе заведующи Степухин Анатолий, воккхагIвола Iилман болхло Горб Михаил.

Ю. БЕЛОЗЕРОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТДИ

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. «Школьни шераш». Радиоконц е р т. 12.00. Бераштa массови ловзараш. 18.00. Шалинскии Назрановскии районий художественни самодеятельностей концерт. 20.00. Дискотека. 20.30. Мультфильмай демонстраци.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 19.00. «Мехкашкеи континенташкен гIолла» яха кинолекторий. 19.30. «ВIашагIкхетар». яха дискотека.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 18.00. «УнахцIено» яха клуб. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Химикий ДК. 17.00. Ашарий хьаьшацIа. «Советски композиторий иллеш». 17.45, «СССР-е малараш меларан наркоманенен духьаларча къовсамах».

Просвещене болхлой ЦIа. 10.00. «Тхо машара тIехьа!». яха берий суртий выставка. 12.00. «Планетана — машар!» яха маркай выставка. 12.00. «Эстафета кагирхой бе йоал» яха беседа. 18.00. «Хаи вайн» яха кагирхой халкъа театра спектакль — плакат.

«Красный молот» завода ДК. 11.00. Iарбий мотт бувца Iомалу. 17.30. «Боадон духьала». «Саги атоми» яха кинофестиваль.

Пролетбата цIерагIа ДК. 10.00. Истола тIара ловзараш 11.00. «Теремок» яха киноклуб. 13.00. Кагирхой цIей. 18.00. «Малар мелара бехк бу» яха беседа.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00. «Росинка» художественни самодеятельноста салаIара сайре. 19.30. Кагирхой салаIара сайре.

М. Горьке цIерагIа клуб. 11.30. «Сийгалг» яха киноклуб. 16.00. «Ветеранаш» яха клуб.

КИМ-а цIерагIа клуб. 10.00. «Дунен сурт диллa!» яха асфальта тIа сурташ дехка берий конкурс. 11.00. «Светлячок» яха киноклуб. 17.00. «БIаьшерашка диццлургдоаца денал» яха кинофестиваль. 20.00. К. Гуренко цIерагIча улица тIа массови ловзараш.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 10.00. «Малх» яха клуб. 17.00. «Къахьийга доацача рузкъана — тешшаме никъ бехкар». 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

С. Орджоникидзе цIерагIа стадион. 10.00. Советски кагирхой Ден хетаяь къоначa болхлой общежитей спартакиада.

«Динамо» стадион. 11.00. Гиреш хьалъийеча спортах НГIАССР чемпионат.

КIИРАНДИ

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. Советски дезала Ди. «Барт бола дезал — Даьхен низ». 9.00. Болх беш я аттракционаш. 15.00. Кагирхой ярмарка. Екаш я духовой оркестр. Вокально - инструментальни ансамбла концерт. 16.00. Массови ловзараш, викторинаш, конкурсаш. «Папа, мама, со — спортивни дезал» яха спортивни цIей. 17.00. Нохч-ГIалгIай госфилармоне артистий концерт. «Машара а дунен тIарча ираза а тIехьа!» яхача асфальта тIа сурт диллара конкурс. 18.00. «Сий ду могаш, ираз долаш болча дезалий» яха городской цIей. Города толашагIа бола дезал хестабар. Берашта торжественни регистраци яр. Барзкъий моделаш хьахьокхар. Художественни самодеятельноста концерт. 20.00. Дискотека. 20.30. Мультфильмай демонстраци.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. Советски кагирхой Ден хетадаь халкъа ловзараш. 8.30. «Росинка» яха халхара ансамбль. 10.00. «Велакъажар» яха халхара халкъа ансамбль. 11.00. «Тхо машара тIехьа!» радиоконцерт. 11.00. «Фаьлгийн приключенейн дунен тIа» яха клуб. 13.00. Оперни студи. 13.00. «Меридиан» яха халхара халкъа ансамбль. 18.00. Художественни самодеятельноста концерт. 19.00. «Все музы в гости будут к нам». яха кинолекторий. 19.30. «Ткъаьи иттара баьннарашта...». салаIара сайре.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 15.00. «Къона ленинхо» яха берий кинотеатр. «Цхьан планета тIарча бе-беча вахарах» яха беседа. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Химикий ДК. 11.00. «Нийсархо» яха салоIача ден клуб. 17.45. «Из хатар ца хила а тарлора» яха периодически кепайоазон обзор. 18.00. «Къахьегамхо яхача цIерал лакхагIа цIи яц дунен тIа». яха кинохьокхар.

Просвещене болхлой ЦIа. 12.00. «Шаинске иллеш». Ашарий утренник. 16.00. «Хано вай хержац» яха кагирхой сайре. 18.00. «Хаи вайн» яха кагирхой халкъа театра спектакль-плакат.

«Красный молот» завода ДК. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. 17.30. «Вайн Октябри» яха кинофестиваль.

Пролетбата цIерагIа ДК. 14.00. «Теремок» яха киноклуб. 16.00. Поэтий любительски объединене заседани. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

«Оргтехника» объединене ДК. 18.00. «Ца малар — вахара хьисап» яха кинолекторий.

М. Горьке цIерагIа клуб. 10.00. Игротека. 14.00. «Сийгалг» яха берий кинотеатр. 16.00. «УнахцIенон вахара хьисапа тIехьа» яха тематически кинохьокхар.

КИМа цIерагIа клуб. 10.00. Спортивни ловзараш. 14.00. «Светлячок» яха киноклуб. 17.00. «Ца малар — вахара хьисап» яха тематически кинохьокхар. 20.30. Кагирхой салаIара сайре.

М. Маяковске цIерагIа клуб. 10.00. «Кулга говзал йоала неш» яха клуб. 16.00. «КIай ладья» яха клуб.

С. Орджоникидзе цIерагIа клуб. 10.00. Советски кагирхой Ден хетаяь къоначa болхлой общежитей спартакиада.

«Динамо» стадион. 10.00. Гиреш хьалъийеча спортах НГIАССР чемпионат.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

27 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйрийнара зарядка. Мультфильм. Ашараш.
7.30 — «Ха».
8.05 — Фильм-концерт.
8.35 — «ХIана, сендухьа». Берашта йола передача.
9.05 — Концерт.
9.30 — «Миллионы Малхасяна». Телевизионни документальни фильм. «Iилмеи техники». Киножурнал.
10.00 — «Хьасташ».
10.30 — «Масса-ена а хIарана а». Барзкъий ярмаркера репортаж.
11.00 — «Дай-ноаной дн — шоатта».
12.30 — ДIалокх М. Чайковскаяс (виолончель).
12.50 — «Федор Абрамов».
14.00 — «ДоттагIле». Телевизионни журнал.
14.30, 19.50, 00.05 — «Кердадараш».
14.50 — Изобретателен рационализаторен денга. «Новатораши консерватораши».
15.35 — Сийлахьча Октябра юбилейга. «Историен довргдоаца мугIараш». «Подранки». Художественни фильм.
17.20 — «Гушдар — теша хала дар».
18.20 — Мультфильм.
18.40 — «Эхо». ДIахьор — Г. Шергова.
19.30 — «СелаIад», «Рюкю» халхараш» яха халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. (Япони).
19.55 — «Къамаьл дувца вай...». Аркадий Райкин. 1-гIа дакъа.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Къамаьл дувца вай...». Аркадий Райкин. 2-гIа дакъа.
22.45 — «Цхьа ди мара дац». Илли оал Р. Караклаича.
23.25 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйриннара гимнастика.
8.20 — Документальни фильмаш.
9.00 — Ритмически гимнастика.
9.30 — «Iуйрийнара почта».
10.00 — «Советски патриот». Киножурнал.
10.10 — Дунен художественни культура. С. Т. Аксаков. Вахарен творчестваи оагIонаш.
11.10 — Халхабувлаш ба РСФСР халкъа артистка О. Ченчикован РСФСР заслуженни артист М. Даукаеви.
12.00 — Телевизионни театр. А. П. Чехов. «Сагота истори». Телевизионни спектакль.
13.25 — Мультипликационни фильм.
13.55 — КхувшбоагIарашта музыкальни передача.
15.50 — Баскетбольни обозрени.
16.35 — «УнахцIено».
17.20 — «Послесловие». Субтитрашца художественни фильм.
19.00 — Тахан — изобретателийн рационализаторийн ди.
19.25 — «Нохч-ГIалгIайчен кIира».
19.35 — «Сага фактори къахьегама овсарлеи» (нохчий меттала).
20.05 — Хувцамий ха.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Вай декхараш». Художественни фильм.
23.05 — «Кердадараш».
23.15 — Яйгача атлетика. Европа кубок. ЧССР передача.
23.40 — Теннис. Уимблдонски турнир. Англера передача.

28 ИЮНЬ
СОВЕТСКИ КАГИРХОЙ ДИ
I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйрийнара зарядка. Мультфильм. Ашараш.
7.30 — «Ха».
8.05 — Концерт.
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото». тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гIулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Iуйрийнара почта».
11.30 — «Никъ берий клуб».
12.30 — Ашарий киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцIено».
14.45 — «Ералаш». Киножурнал.
14.55 — «ТIехьале». Телевизионни альманах.
15.5 — «Кердадараш».
16.00 — ШоллагIа Еррисоюзни халкъа творчества фестиваль.
16.30 — «Тешам». Телевизионни документальни фильма премьера. ВЛКСМ XX съезда балхах.
17.45 — «Хьа могаш хила безам бале». Туризм. 7-гIа передача.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера хьал.
18.45 — Мультипликационни фильмаш: «Рыбка Гюльдор», «Легенда с сыне», «Как кот с мышами воевал».
19.20 — Телехьажархой декхарца. «Оршот деннална дийна хургда вай». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Футбольни обозрени.
22.25 — «ДоттагIлен аэбука». ТелетIий СССР — НРБ. Славяний йоазони, культуран, просвещенен цIейх.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е дIаотта!
8.20 — «Вай декхараш». Художественни фильм.
10.05 — «Эрсий къамаьл».
10.35 — Шопена иллеш. ПНР-ра передача.
11.05 — Казахски телевидене программа.
12.25 — КВН-87. Финал. Одесски паччахьалкхен университетеи Московски химико-технологически Л. Н. Менделеева цIерагIча институтен командай вIашагIкхетар.
14.25 — «СелаIад», «Рюкю» халхараш» яха халкъа творчества телепрограмма дунен халкъашта юкъера фестиваль. (Япони).
15.05 — «Кемалг». Мультипликационни фильм.
15.15 — Мехка халкъа театрий фестиваль. В. Александри. «Деспот Водэ». А. С. Пушкина цIерагIча Молдавски академически театра спектакль.
18.00 — «Дунен музыкальни культура ганзера». С. Прокофьев. Камерни произведенеш.
19.00 — БаьцовгIай дуне.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «КIазеи ворх! гIажа кIориги». Мультипликационни фильм.
20.15 — Конни спорт. СССР чемпионат.
21.00 — «Ха».
21.40 — Приключенчески фильма экран. «Ха йоацаш тахкар». Художественни фильм.
23.40 — Яйгача атлетика. Европа кубок. ЧССР передача.

29 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — Iуйрийнара зарядка. Мультфильм. Ашараш.
7.30 — «Ха».
8.05 — Футбольни обозрени.
8.50 — «День бумажного змея». Телевизионни художественни фильма премьера.
10.05, 16.00, 17.10, 19.15 — «Кердадараш».
16.10 — «Эрсий къамаьл».
16.40 — ДIалокх А. Князева (виолончель).
17.15 — «ЦIаи цIен даи». Документальни фильм.
17.45 — Хоккайдски хора выступлени (Япони).
18.15 — «Сихдари эргалонаши».
18.45 — Тахан дунен тIа.
19.00 — СССР Лакхехьарча Совета депуташа дувц.
19.20 — «Неоконченная пьеса для механического пианино». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Дерригдунен кхалнаьха конгресса доакъашхошта лаьрхIа концерт.
Йистедаьлча — Тахан дунен тIа.

II ПРОГРАММА

11.45 — «Приключения капитана Врунгеля». Мультипликационни фильм. 1, 2, 3-гIа сереш.
12.25 — Мотоспорт. Дунен чемпионат. ЧССР-ра передача.
12.55 — «Фильм-берашта. «Сатийна кхоъаш йоахараш». 1-гIа сери.
14.00 — Компьютерцара къамаьл.
14.30 — «Кердадараш».
17.20 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
17.25 — Концерт.
18.40 — Доакъар кийчдеш латт. Рейд.
18.50 — Iилма-довзийтара фильм.
19.00 — Нохч-ГIалгIайче. Информационни программа.
19.15 — Документальни фильм.
19.25 — «ХIара каьхата — теркам» (нохчий меттала).
19.50 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.00 — Л. Яхьяев. «Ша бIаьсти яьлча». Телевизионни спектакла премьера.
21.00 — «Ха».
21.40 — Теннис. Уимблдонски турнир. Англера передача.
23.00 — «Кердадараш».

РАДИО

27 ИЮНЬ

7.20 — «Доакъара — ялата санна» (нохчий меттала).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Хоамаш.
10.15 — РадиоладувгIархой хаттарашта жоп лу Грозненски мехкдаьтта института ректора Ю. Л. Расторгуева.
10.40 — 10.50 — Ашараш.
11.00 — «Хьона, Даьхе, салтечун догI».
11.30 — 12.00 — «Эргалоний наькъагIа».
12.40 — «СалоIа минуташ» (нохчий меттала).
13.00 — 13.15 — Реклама.
15.15 — «Эфире я зовне выступлени».
16.00 — «Бригадни подряд балха тIа». (нохчий меттала).
16.15 — 17.00 — «Кавказа Iуйренаш». Радиожуонал.

УКВ

19.00 — «Сакъердамеча талгIе тIа». Беламе программа.
19.20 — «Къона оазаш». Концерт.

28 ИЮНЬ
СОВЕТСКИ КАГИРХОЙ ДИ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш.
8.25 — 9.00 — «Шоана дукхаеза ашараш».
11.20 — Советски кагирхой Ден хетадаь концерт.
15.15 — 15.30 — «Сага сий къахьегамца» (нохчий меттала).
16.00 — «Школьни глобус».
16.30 — 17.00 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIаш долчарна». Концерт.

УКВ

19.00 — А. Розенберга иллеш.
19.24 — Инструментальни ашараш.

29 ИЮНЬ

7.20 — «Доакъар кийчдераш — бригадни подряда тIа». Корреспонденци (гIалгIай меттала).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — «Автоинспектора бюллетень».
8.25 — Илли оал «Эрсий илли» яхача ансамбло.
8.45 — 9.00 — «Хьинар кхоца деш къахьега».
9.15 — «Агитатор кхай тIа», (гIалгIай меттала).
9.30 — 10.00 — Концерт.
11.15 — «Кагирхойи хаи» (нохчий меттала).
11.45 — 12.00 — Ашараш.
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Микрофона хьалхашка я Нохч-ГIалгIай радиои телевиденен инструментальни ансамбли цун солисташи.
16.25 — С-Х. Нунуев. «БIаьшераши деноши». Романа оагIонаш (нохчий меттала).
16.55 — 17.00 — Ашараш.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Хоамаш.

УКВ.

19.00 — Ш. Рашидова дешаех яздаь иллеш.
19.34 — Художественни самодеятельноста доакъашхой концерт.

Хоаттам

Тахан республике гIоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде —3 —8 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике 27 — 32. Грозне 28 — 30 градус йIовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанеи ломмеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, бе-беча оагIонашкахьара секунда 3 — 7 метр сиха мух а болаш, фегара температура бийсашка 17 — 29, деношка 27 — 32 градус йIовхал а йолаш ха латта тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийнн вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-64, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря—2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства—2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем—2-85-64; машинописное бюро—2-89-51; корректорская—2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттен деношка

СФ00354. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2374.